

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ЕКОНОМІКА**

∨ *Трудова міграція українських громадян за кордон*

- **ДЕРЖАВНА БЕЗПЕКА**

∨ *Законодавча ініціатива щодо покарання за критику влади в соцмережах*

- **ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ**

∨ *«Дія»*

№ 9 (251) ТРАВЕНЬ 2023

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 9 (251) 2023

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Уряд схвалив законопроект, який запускає
корпоративну реформу Оператора
газотранспортних систем України..... 3
Мінагрополітики України: Уряд затвердив
систему публічного моніторингу земельних
відносин 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Чернявська Л.
Трудова міграція українських громадян
за кордон: виклики та проблеми..... 4
Кривецький О.
Законодавча ініціатива щодо покарання
за критику влади у соцмережах 13
Бондаренко В., Маліков Ю.
«Дія» – твоя держава завжди з тобою 16

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 20

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Уряд схвалив законопроект, який запускає корпоративну реформу Оператора газотранспортних систем України

Кабінет Міністрів України схвалив підготовлений Міністерством енергетики законопроект України «Про заходи щодо корпоративної реформи оператора газотранспортної системи України», який вдосконалює модель корпоративного управління ОГТСУ.

Документ розроблений з метою забезпечити виконання Меморандуму про взаєморозуміння від 16 січня 2023 р., укладеного між Україною та Європейським Союзом.

За словами Міністра енергетики України Г. Галущенка, діюча модель роботи Оператора ГТС не відповідає Керівним принципам Організації економічного співробітництва та розвитку щодо корпоративного врядування на підприємствах державної форми власності.

«Цей документ спрямований на усунення складної системи управління підприємствами газотранспортної системи України, з урахуванням Керівних принципів Організації економічного співробітництва та розвитку щодо корпоративного врядування на підприємствах державної форми власності. Корпоративна реформа Оператора ГТС

посилить ефективність компанії та надасть їй нового поштовху для розвитку», – зазначив Г. Галущенко.

Корпоративна реформа ОГТСУ розпочата з метою застосування кращих практик корпоративного управління в системному операторі за сприяння Світового банку, Секретаріату Енергетичного Співтовариства, а також за участі НКРЕКП та Мінекономіки. Усіма зацікавленими сторонами досягнуто концептуального підходу до корпоративної реформи: єдина компанія із 100 % статутного капіталу у володінні держави в особі уповноваженого органу – Міненерго.

Схвалений законопроект запроваджує удосконалену модель корпоративного управління оператора газотранспортної системи шляхом приєднання до нього АТ «МГУ» і пропонує нову модель: Міненерго – Оператор ГТС (з незалежною наглядовою радою та колегіальним виконавчим органом) (*Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyiv-proekt-zakonu-iakyyi-zapuskaie-korporatyvnu-reformu-operatora-hazotransportnykh-system-ukrainy>). – 2023. – 12.05*).

Мінагрополітики України: Уряд затвердив систему публічного моніторингу земельних відносин

Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 474 «Про публічний моніторинг земельних відносин». Документ розроблений Мінагрополітики і Держгеокадастром на виконання низки законів України.

Постановою передбачається створення системи моніторингу земельних відносин, яка буде складовою частиною Державного земельного кадастру, власником якої буде держава.

За словами заступника міністра аграрної політики та продовольства України Л. Шемелинець, необхідність впровадження такого моніторингу зумовлена відсутністю єдиної відкритої інформаційної бази про стан розвитку земельних відносин в Україні. Це перешкоджає прозорості земельних відносин та доступності інформації про їх стан.

«Наразі великі обсяги інформації про стан земельних відносин накопичуються різними державними органами. Доступ до цієї

інформації в рамках дії Закону України “Про доступ до публічної інформації”, а також обмін цією інформацією між органами державної влади на практиці пов’язаний із значними витратами часу та людських ресурсів», – відзначила заступник міністра аграрної політики та продовольства України.

Система моніторингу забезпечить доступність інформації про стан та розвиток земельних відносин, прогнозування динаміки змін стану земельних відносин, підвищення якості управління земельними ресурсами на державному, регіональному та місцевому рівнях, сприятиме покращенню інвестиційної привабливості та бізнес-клімату в Україні.

Доступ до результатів публічного моніторингу земельних відносин та ринку земель буде для необмеженої кількості користувачів, у тому числі шляхом щомісячного опублікування результатів моніторингу у

текстовому, графічному, картографічному і табличному форматах на сайті Держгеокадастру та Єдиному вебпорталі відкритих даних без інформації з обмеженим доступом у розрізі областей, районів та територіальних громад.

За словами Л. Шемелинець, публікація таких даних сприятиме прозорому функціонуванню ринкового обігу земельних ділянок сільськогосподарського призначення, усуватиме можливі спекуляції на темі ринку земель та стане інструментом громадського контролю.

Постанова також окреслює коло суб’єктів проведення моніторингу земельних відносин та процедуру такої взаємодії, а також визначає перелік даних, необхідних для здійснення публічного моніторингу земельних відносин (Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/news/minahropolityky-uriad-zatverdvy-systemu-publichnoho-monitorynhu-zemelnykh-vidnosyn>). – 2023. – 15.05).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Л. Чернявська, мол. наук. співроб., НЮБ НБУВ

Трудова міграція українських громадян за кордон: виклики та проблеми

Трудова міграція в Україні традиційно вважалася економічною проблемою суспільства. А через російське вторгнення десятки мільйонів українців вимушено змінили місце проживання, з них близько п’яти мільйонів виїхали через західний кордон, де отримали тимчасовий прихисток.

Як зазначається у дослідженні Національного банку України, попри певні виклики для країн-реципієнтів, які пов’язані із виділенням чималих видатків на утримання та адаптацію українських мігрантів, громадяни України загалом пожвавили економіки країн ЄС і пом’якшили вплив нової економічної кризи. Українці швидко адаптувалися до нових умов, знайшли роботу і платять податки.

Тільки у 2022 р. за рахунок українських біженців економіка країн Балтії зросла на 2 %, у Польщі та Німеччині – на 1 %.

За прогнозом Національного банку України у 2023 р. продовжиться чистий виїзд українців за кордон, і лише наступного року до країни повернеться більше людей, ніж виїде.

Громадяни України, які тікають за кордон від війни, як правило, перебувають у складному соціальному становищі. У нових країнах їм потрібно знайти житло, одяг, їжу та ліки. Також характерною особливістю хвилі українських біженців є значна частка (28–44 %) серед них неповнолітніх. Це створює додатковий тиск на бюджети європейських держав.

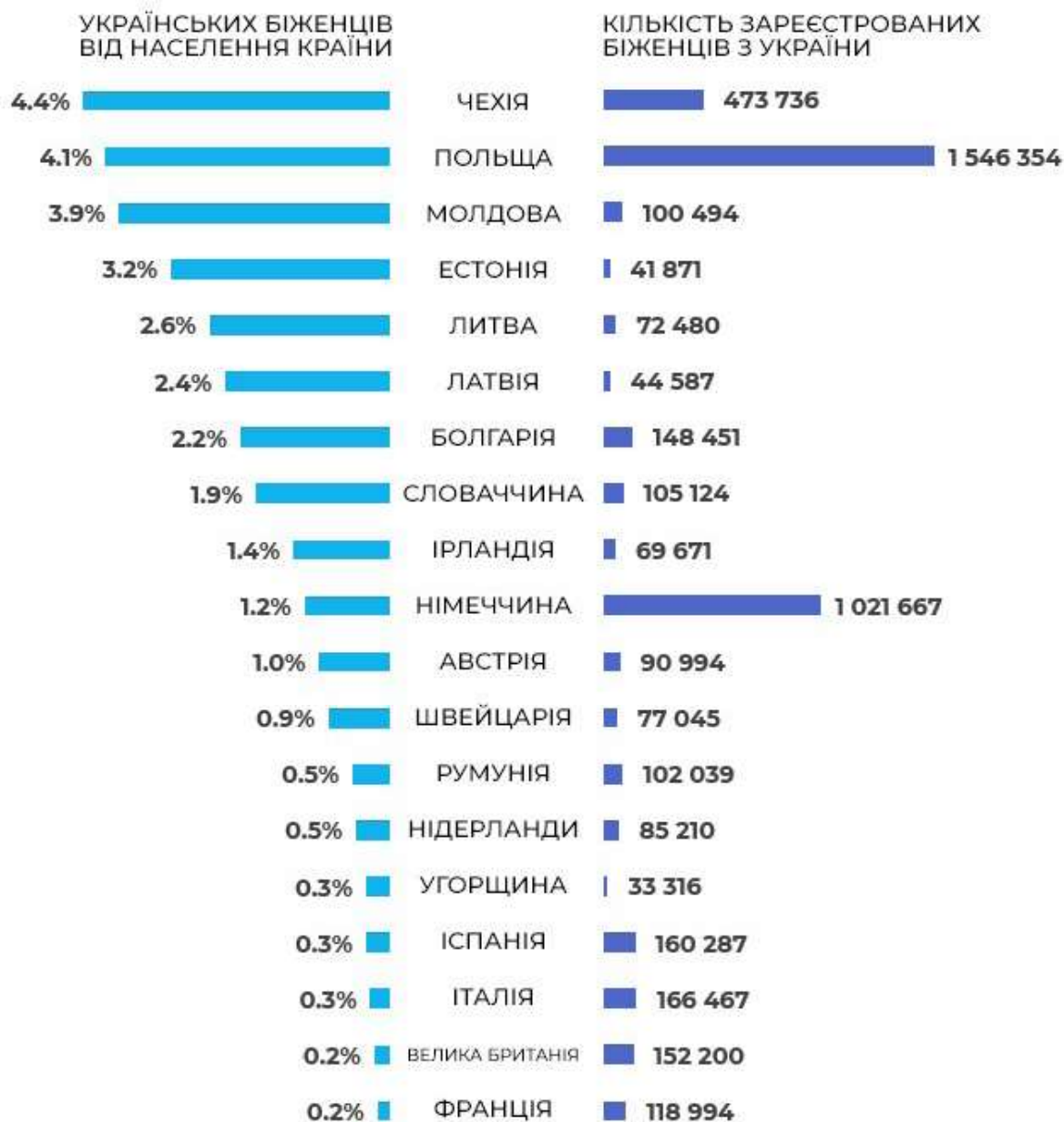
Наприклад, у Польщі видатки на освіту для майже 560 тис. зареєстрованих там українських дітей становлять 2,2 млрд євро, а витрати на їх медичне забезпечення оцінюються 1,5 млрд євро.

За розрахунками економістів, держави ЄС залежно від країни витрачають від 9 тис. євро

до 25 тис. євро на рік на кожного українського мігранта. Очікується, що найбільше фінансове навантаження лягатиме на країни-сусіди України та країни Балтії.

Водночас українські мігранти стимулювали споживчий попит і підтримували економічну активність у країнах-рецепієнтах у час, коли світова економіка почала занурюватися в рецесію.

СКІЛЬКИ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ПЕРЕБУВАЄ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ?

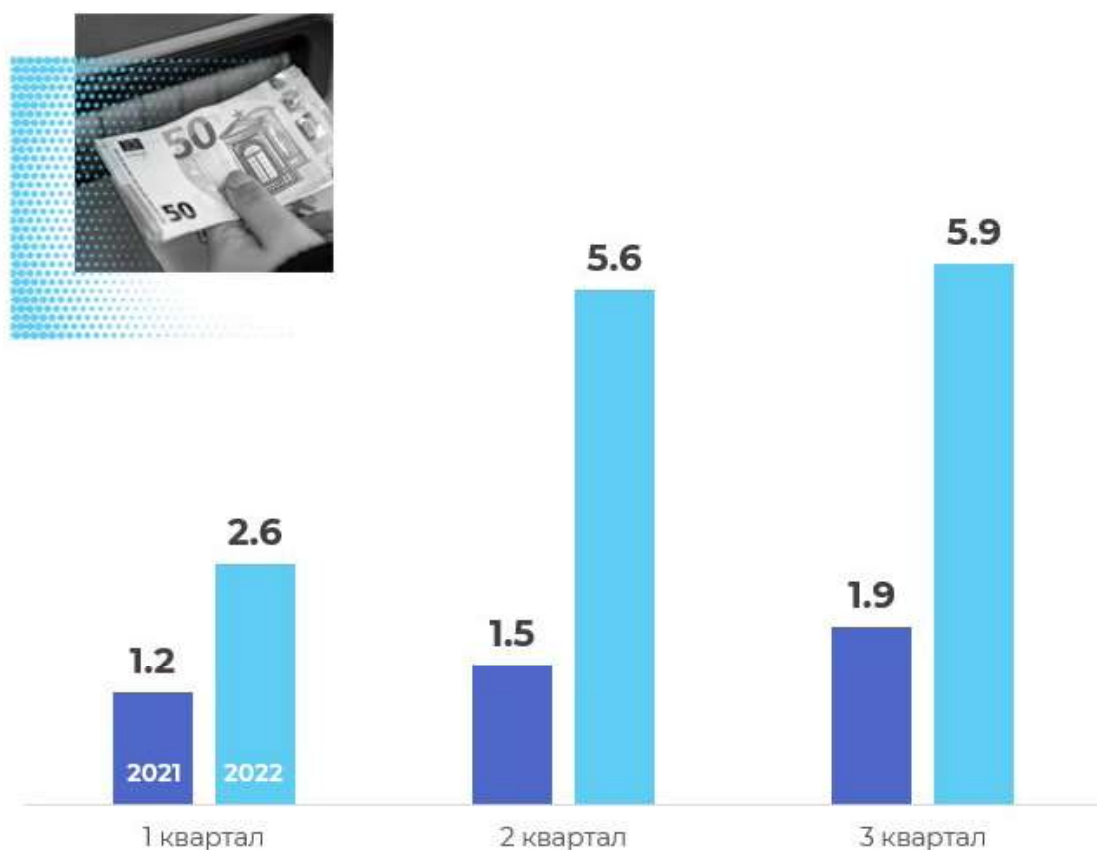
ДАНИ: ООН

Джерело: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>

Наприклад, у Польщі та Естонії українці кордоном у 2022 р. зросли в рази порівняно спричинили справжній купівельний бум. з аналогічними витратами в довоєнний Обсяги витрат тут за рахунок українців за період.

СКІЛЬКИ ГРОШЕЙ УКРАЇНЦІ ВИТРАЧАЛИ ЗА КОРДОНОМ?

МЛРД ДОЛ.

ДАНИ: НБУ

Джерело: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>

А працевлаштування частини українських мігрантів на нових місцях проживання покращило динаміку виробництва товарів та послуг, а також посилило конкуренцію на місцевих ринках праці.

За розрахунками ЄЦБ, від 25 % до 55 % українських вимушених мігрантів працевлаштуються або активно шукатимуть роботу в країнах-реципієнтах. Це збільшить робочу силу ЄС на 0,2–0,8 % або на 0,3–1,3 млн осіб. Відтак, біженці з України можуть стати

поштовхом для розвитку економік деяких країн ЄС.

За результатами дослідження НБУ, завдяки внеску українських мігрантів випуск товарів та послуг в Естонії, Польщі та Чехії у 2026 р. буде на 2,2–2,3 % більшим, ніж у базовому сценарії без міграції, у Німеччині – на 0,6–0,65 %.

І вплив українців на державні фінанси країн, які їх приймають, також буде позитивним у довгостроковій перспективі. Щонайменше завдяки тому, що зростання ВВП збільшить

надходження податків. У деяких державах українці вже «окупилися» місцевим бюджетам, компенсуючи виділені на підтримку біженців державні ресурси.

Так, у Польщі суми сплачених українськими біженцями податків сягнули 2,4 млрд дол. Це перевищує обсяги наданої польським урядом допомоги українським біженцям, не враховуючи додаткові видатки на освіту та медицину.

Для України ж одним з перших негативних наслідків міграційної хвилі став фінансовий. Мільйони громадян, виїхавши за кордон, починали розраховуватися там своїми українськими банківськими картками, що призвело до масштабного відпливу валюти. Нацбанк заморозив офіційний курс валют і вжив жорсткі валютні обмеження, що дозволило тримати ситуацію під контролем. Однак державі довелося дорого заплатити за цю умовну стабільність, «спаливши» за 2022 р. понад 28 млрд дол. золотовалютних резервів. Голова департаменту макроекономічних досліджень групи ІСУ В. Вавришук вважає, що у 2023 р. ці відпливи валюти стабілізуються, оскільки до кінця року не очікується значних змін у кількості українських емігрантів.

Проте українці за кордоном ще довго тиснутимуть на валютний ринок України. На думку виконавчого директора Центру економічної стратегії Г. Вишлінського, цей відплив протягом 2023 р. зменшуватиметься, якщо не буде додаткової великої хвилі біженців. Однак він не вичерпається повністю, бо частина біженців працюватиме віддалено на українських роботодавців та отримуватиме підтримку від чоловіків, які працюють в Україні або служать в ЗСУ.

У 2022 р. масштабні відпливи валюти з України допомогли перекрити міжнародні партнери, які надавали держбюджету мільярдні кредити і гранти. Крім того, в економіку надходила валюта від трудових мігрантів. Водночас слід враховувати, що у «доповномасштабні» 2020–2021 рр. заробітчани щомісяця переказували в Україну 1 млрд дол. Як не дивно, велика війна майже не вплинула на ці перекази.

Набагато суттєвіше від міграційної хвилі постраждали ринок праці, споживання та

виробництво, а отже, валовий внутрішній продукт.

Зважаючи на велику кількість громадян України, які шукають роботу за кордоном, 20 березня Верховна Рада України ухвалила Закон України № 2982-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав трудових мігрантів та боротьби з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном». Він набере чинності 14 жовтня 2023 р.

Закон має два головних спрямування – посилення захисту прав трудових мігрантів та заміна системи ліцензування посередництва у працевлаштуванні за кордоном на оновлене ведення переліку суб'єктів господарювання, що надають такі послуги.

Як зазначається у Пояснювальній записці, Закон спрямований на вирішення двох серйозних проблем, що пов'язані з трудовою міграцією: робочої сили з України у зв'язку з складною економічною ситуацією, яка викликана війною та масове шахрайство щодо українців, які шукають роботу за кордоном. Процес шахрайства у більшості випадків полягає в тому, що з шукачів роботи беруть гроші за майбутнє працевлаштування (частіше за все в еквіваленті 300–600 євро), а потім компанія – посередник зникає, залишивши сотні ошуканих людей.

Як пояснила ініціатор документа, голова комітету ВРУ з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Г. Третякова, цим Законом скасовується ліцензування з посередництва у працевлаштуванні за кордоном з одночасним встановленням адміністративної відповідальності за надання таких послуг без включення до відкритого Переліку суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва. Відповідна практика існує, зокрема, у Польщі. Контроль за діяльністю посередників у працевлаштуванні за кордоном покладається на Державну службу України з питань праці.

Станом на 2019 р., за оціночними даними Міжнародної організації з міграції, за роки незалежності України від торгівлі людьми постраждали понад 230 тис. осіб. Протягом

2012–2019 рр. Мінсоцполітики України було встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, 818 громадянам (811 громадянам України і 7 іноземцям). З них 316 – це жінки, 420 – чоловіки, 82 – діти (30 хлопчиків та 51 дівчинка). Основними країнами, в яких експлуатували громадян України залишалися Російська Федерація, Республіка Польща, Республіка Туреччина, ОАЕ тощо.

Тож відтепер компанії-посередники законодавчо зобов'язані вести облік громадян, які за їх посередництва працевлаштовані за кордоном та подавати звітність про здійснювану діяльність до Міністерства економіки України.

До виїзду громадян України за кордон компанія-посередник у працевлаштуванні зобов'язана надати людині такі дані:

- інформацію у письмовій формі про права та гарантії, які надаються громадянину за трудовим договором (контрактом), передбачені законодавством України та законодавством держави місцезнаходження роботодавця;

- проєкт трудового договору (контракту), завірений іноземним роботодавцем;

- контактні дані консульських установ України у державі перебування.

Компанія-посередник у працевлаштуванні моряків, рибалок на судна, зобов'язана перевіряти наявність у моряків, рибалок, які працевлаштовуються за її посередництва, кваліфікації, необхідної для виконання робіт, заявлених судовласником, та документів, що її підтверджують.

Закон створює додаткові механізми захисту трудових мігрантів, зокрема:

- компаніям-посередникам забороняється отримувати від громадян, яким надано послуги з посередництва у працевлаштуванні, гонорари, комісійні та інші винагороди – натомість такі послуги має сплачувати компанія, що шукає працівників;

- на компанії-порушники буде накладатися штраф за стягнення з громадян будь-яких гонорарів, комісійних, винагород, інших видів оплати послуг з посередництва у працевлаштуванні в Україні або за кордоном від трьох тисяч п'ятисот до чотирьох тисяч

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 59,5 тис. грн до 68 тис. грн).

Згідно з новим законом Держпраці проводитиме інспекційні відвідування компаній, перевіряючи додержання ними законодавства про зайнятість, в тому числі у працевлаштуванні за кордон.

Рішення про проведення інспекційних відвідувань прийматиме керівник Держпраці або її територіального органу на підставі аналізу інформації, отриманої з відкритих джерел, наприклад з медіа.

Також підставами для здійснення інспекційних відвідувань можуть бути:

- доручення уряду;

- звернення працівника, права якого порушені;

- звернення посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Ухвалення цього Закону є одним з кроків для пом'якшення та упередження негативних наслідків трудової міграції українців за кордон.

За словами очільника Міжвідомчої робочої групи (МРГ) з дерегуляції першого віцепрем'єр-міністра – міністра економіки України пані Ю. Свириденко, Міністерство економіки України вітає прийняття Верховною Радою України цього Закону.

Розробка цього нормативного акту була однією з рекомендацій Міжвідомчої робочої групи з питань прискореного перегляду інструментів державного регулювання господарської діяльності (МРГ з дерегуляції). І таким чином уряд продовжує скасовувати застарілі та зайві регуляторні інструменти. Наприклад, норма про ліцензування компаній-посередників була створена для захисту українців, але насправді вона давно вже не працювала належним чином. Так, у 2017 р. в Польщу через такі компанії виїхали працювати 12 400 українців, хоча запрошень на працевлаштування у цій країні було надано аж для 1,7 млн наших громадян. Тому МРГ її і рекомендувала прибрати.

Як сподіваються в Уряді, ринок міжнародного працевлаштування буде поступово легалізуватися, що допоможе створити нормальне конкурентне середовище та забезпечити прозору роботу бізнесу. А

це насамперед збільшить надходження до державного бюджету у вигляді податків та убезпечить українців від сплати грошей шахрям чи недоброчесним бізнесменам.

З Ю. Свириденко погоджуються керівники українських компаній, що займаються міжнародним працевлаштуванням. Так, директор департаменту рекруції міжнародної агенції з працевлаштування Gremi Personal, що базується у Польщі та займається підбором кадрів з України для тамтешніх роботодавців А. Джоболда відзначила, що до прийняття цього Закону, ліцензія, яка видавалась Міністерством соціальної політики посередникам, насправді не захищала громадян України від шахраїв. Тож це цілком виправдана законодавча ініціатива.

Водночас, за словами А. Джоболди, для великих міжнародних компаній, новий Закон не змінює абсолютно нічого. За її словами, із часу реєстрації у ВРУ цього законопроекту у 2019 р., дуже багато компаній, що займаються працевлаштуванням за кордоном, ліцензували свою діяльність та припинили брати плату за працевлаштування.

Компанія А. Джоболди вже 12 років працює у Польщі з роботодавцями на договірних засадах. За її словами, працевлаштування у Польщі безкоштовне. Польський ринок так влаштований, що всі великі підприємства працевлаштовують людей через агенції праці. Робітники отримують зарплату, що їм гарантована законом, і яка на цьому підприємстві однакова і для поляків, і для українців.

У нормальній практиці розташована в Польщі агенція праці працює зі своїми клієнтами – роботодавцями на договірних засадах і допомога у працевлаштуванні для шукача роботи лишається безоплатною. Тож на переконання А. Джоболди, новий Закон, який покликаний контролювати українські агенції з працевлаштування – це дуже правильний крок.

На думку А. Джоболди, прийняття Закону пов'язане саме з турботою про громадян, які виїждять за кордон, а також щоб остаточно «почистити» ряди тих, хто досі бере гроші за вакансії. Люди мають знати, що робота за кордоном починається з безкоштовного

легального працевлаштування. Цей Закон потрібен, аби ще більше контролювати цей процес, бо все ж виїзди під час війни для багатьох людей – делікатна та стресова тема.

Є українці, які індивідуально в інтернеті знаходять агенції за кордоном, а є партнери в Україні, які рекрутують людей на актуальні вакансії в Європі. Але зараз передусім через війну таких партнерів агенцій праці в Україні стало менше. За словами А. Джоболди, сьогодні ринок залишився в тих самих пропорціях, що і до війни. Однак наразі роботу шукає більше жінок, ніж чоловіків.

Президент Всеукраїнської Асоціації компаній з міжнародного працевлаштування В. Воскобойник також вітає ухвалення ВРУ Закону щодо захисту прав українських трудових мігрантів. Він заявив, що це рішення є гарним прикладом успішної взаємодії між громадянським суспільством та парламентом. Адже коли депутати прислуховуються до суспільної думки та відстоюють права громадян, тільки тоді країна ефективно рухатиметься вперед. В. Воскобойник висловив впевненість, що відтепер шахрайство щодо українських трудових мігрантів припиниться, адже співвітчизники зрозуміють, що гроші за посередництво у працевлаштуванні з них можуть вимагати тільки відверті шахраї.

Він зазначив, що ще з 2017 р. почав просувати тезу про введення спрощеної системи ліцензування для таких компаній з одночасним посиленням відповідальності посередників, які працюють на ринку міжнародного працевлаштування.

Сьогодні ж з огляду на велику кількість вимушених мігрантів з України, ухвалення цього Закону є необхідним.

Через війну, наприклад, у Німеччину у 2022 р. виїхали і отримали статус тимчасового захисту близько 1 млн українців. З них майже 350 тис. стали на облік у центри зайнятості практично у перші дні по приїзді. А вже у жовтні 10 % з них (близько 35 тис.) знайшли роботу. Для Німеччини це доволі значний показник, оскільки тут дуже великі вимоги до працевлаштування: знання мови, підтверджений відповідний фах, навички тощо.

Ще більший відсоток українських біженців працевлаштовані у Польщі. Ще до війни її ринок праці був відкритий для українців і загалом трудових мігрантів. Тому приїзд великої кількості українців не став для Польщі серйозним викликом. Із 1,2 млн українських громадян, які отримали статус тимчасового захисту в Польщі, на роботу влаштувалося близько 600 тис. (за попередніми даними, у Польщі зараз може перебувати до 3–3,5 млн громадян України, з яких 1–1,2 млн прибули після початку повномасштабного вторгнення) І кількість працевлаштованих, зазначає В. Воскобойник, збільшуватиметься. У Міністерстві сім'ї та соціальної політики Польщі вказують, що з березня по грудень 2022 р. підприємці подали 784,5 тис. заяв на умовах спрощеного доступу до ринку праці на доручення роботи громадянам України, які прибули до країни після 24 лютого через повномасштабне вторгнення РФ.

Як зазначають експерти, у 2022 р. в Польщі, яка залишається лідером серед трудових мігрантів з України, створили портал для допомоги українцям у пошуку роботи. Основною його перевагою є повна відсутність посередників: всі заявки щодо роботи надходять безпосередньо до роботодавців.

Загалом у країнах ЄС змогли знайти роботу менше половини українських біженців. Наразі там перебуває понад 4 млн біженців з України, п'яту частину яких становлять діти. Водночас лише близько 1,1 млн переселенців з України змогли працевлаштуватися.

Повномасштабна війна змінила портрет заробітчанина з України. Якщо раніше 65 % працевлаштованих у Європі були чоловіки, то тепер майже 90 % тих, хто виїхав, – це жінки. Майже 70 % тих, хто виїхав за кордон, – люди з вищою освітою. Водночас, відзначив В. Воскобойник, мігранти, які заїжджають до іншої країни, переважно працюють за професіями, які є набагато нижчими за їх реальний фах. Наприклад, для українських жінок у Польщі відкриті такі напрями, як готельно-ресторанний бізнес, склади, пакування тощо. Лише ті, хто мають заощадження, можуть собі дозволити без поспіху підвищувати

кваліфікацію, вивчати мову й шукати більш відповідні для себе напрями.

За словами директора департаменту міжнародної рекрутації Міграційної платформи EWL М. Колодзейчика, понад 80 % українців, які приїхали до Польщі після російського вторгнення, ніколи до цього у Польщі не працювали. І переважно не володіли польською мовою. Тому найчастіше бралися за просту фізичну роботу, оскільки часто такі вакансії не вимагають знання польської мови і досвіду.

Як підкреслюється, українці задовольнили попит на роботу у сферах послуг та виробництві. Натомість у транспортній та будівельній галузях Польщі відчувається гостра нестача персоналу, тому що на роботу потрібні чоловіки. За даними Польської асоціації роботодавців будівельної галузі, кількість громадян України, зайнятих на будівництві, за роки війни скоротилася на дві третини.

За даними міністра сім'ї та соціальної політики Польщі М. Мальонг, наразі вже понад мільйон біженців з України працевлаштовані в Польщі на підставі звернення роботодавців до управлінь праці. Громадяни України, які прибули до Польщі після 24 лютого 2022 р., мають спрощений доступ до польського ринку праці, тобто можуть працевлаштовуватися без необхідності отримання спеціальних дозволів, маючи тільки PESEL UKR (польський ідентифікаційний код, який видавався українцям, які рятуватися від російської агресії). Роботодавець, який бере на роботу біженця з України, повинен повідомити відповідну службу працевлаштування протягом 14 днів після доручення йому роботи.

Польський ринок праці регулюється правом досить активно. Уряд країни протягом останніх років помітно бореться з нечесними агенціями, які нелегально працевлаштовують працівників чи не доплачують зарплатню. Саме тому кількість недобропорядних працедавців та агенцій у Польщі мінімальна.

Проте зараз український бізнес масово заходить у Польщу. Тільки за останні півроку у Польщі відкрилися 10 тис. українських компаній і вони першочергово влаштовують до себе українців, навіть деколи без знання

польської мови. За останні півроку у Польщі стрімко збільшується попит на працівників зі знанням української мови. З початком 2023 р. динаміка продовжує зростати. А отже висококваліфіковані фахівці, які були змушені працювати на простих роботах, отримують шанс на гарні позиції.

Водночас від'їзд значної частини платоспроможного населення України впливатиме на темпи зростання вітчизняного ВВП у майбутньому, наголошують експерти. Зокрема асоційований експерт CASE-Україна Є. Дубогриз зазначає, що якщо мігранти не повертатимуться додому, то довгострокове економічне зростання буде неможливим. Адже після перемоги в Україну вкладатимуть значні інвестиції, однак ці кошти не буде кому освоювати.

На необхідності вжиття заходів, спрямованих на подолання жорсткої демографічної кризи в Україні після закінчення військових дій говорять багато експертів.

Зокрема В. Воскобойник вважає, що лише половина українців, які через війну виїхали за кордон, повернуться на Батьківщину. Хоча багато європейських країн зацікавлені у залученні трудових мігрантів.

Сьогодні, наприклад, в Німеччині найбільш затребувані «блакитні комірці» (робітники, зайняті фізичною працею, переважно на великих підприємствах). Так, у виробництві електрообладнання не закрито 67 % вакансій, така ж кількість у машинобудуванні, в автомобілебудуванні відкриті близько 65 % вакансій. Німці стверджують, що в них майже 100 млрд збитків через дефіцит робітників. Через такий дефіцит робочої сили країна вже готує нову міграційну «революцію», – пояснює В. Воскобойник. У Німеччині хочуть дозволити подвійне громадянство, скоротити строк для отримання громадянства іноземцям, а також дозволити працевлаштовуватись людям, якщо в них є контракти з конкретними роботодавцями.

За словами В. Воскобойника, Німеччина зацікавлена в українських дітях, що виїхали в ЄС, через демографічну кризу в країні та проблему швидкого старіння населення. І відповідно намагатиметься зробити так, щоб

українці залишались в країні, але всіх вони точно не затримають, – впевнений експерт. Серед причин, які, на його думку, стануть серйозним викликом для українських мігрантів, передусім жінок, він називає знання іноземних мов і необхідність підтверджувати кваліфікацію при працевлаштуванні за фахом.

А от політолог та соціолог із Німеччини І. Ейдман переконаний, що переселенці у своїй більшості повернуться до України. І легальне працевлаштування за кордоном не є визначальним чинником.

Загалом, за результатами дослідження Міграційної платформи EWL та Центру Східноєвропейських студій Варшавського університету, майже половина працевлаштованих біженців у Польщі та Німеччині хочуть залишитись у цих країнах і після війни (щонайменше на рік). В Україну планує повернутись кожен четвертий.

Як показало дослідження, середній вік українських біженців, які працюють у Німеччині – 37 років, у Польщі – 39 років. Більше половини респондентів мають вищу та незакінчену вищу освіту, а майже кожен п'ятий декларує досвід роботи за кордоном, здобутий до початку повномасштабного вторгнення. 53 % працевлаштованих біженців у Німеччині підтверджують знання англійської принаймні на комунікативному рівні. Серед біженців, працевлаштованих у Польщі, знання англійської заявляє кожен третій респондент. Працевлаштовані біженці в Німеччині заробляють у середньому 1467 євро на місяць, а в Польщі – 541 євро. Працевлаштовані біженці в Німеччині отримують найбільші зарплати у логістиці та транспортній сфері, адміністративно-офісній роботі та освітній галузі, а у Польщі – у торгівлі та промисловому виробництві.

Загалом у короткостроковій перспективі українська економіка навіть виграє від того, що мільйони людей наразі перебувають за її межами. Адже чимало вимушених мігрантів перебувають за кордоном через те, що війна зруйнувала їхні помешкання. Якби всі ці громадяни перебували в Україні, то їх довелось би утримувати за кошти дефіцитного

державного бюджету та створити для них можливості заробітку.

Проте після війни повернення українців має стати пріоритетним завданням для української влади.

На думку багатьох експертів, зокрема професорки Київської школи економіки Г. Вахітової, державі слід розробити спеціальну стратегію повернення своїх громадян. Однією з пріоритетних тут має стати житлова політика після війни, аби люди мали куди повернутися.

Оскільки значна частина мігрантів – це діти, потрібен активний розвиток програм дистанційного навчання дітей чи паралельного індивідуального навчання за українською програмою, що дозволить дитині обрати між іноземним та українським вищим навчальним закладом.

Ще одна вагома складова успіху політики з повернення мігрантів – сприяти працевлаштуванню через зниження податків на фонд оплати праці або започаткування інших стимулів для найму. Держава також має сприяти поживленню бізнес-процесів.

Водночас експерти вважають, що оскільки всіх українців, які виїхали за кордон, назад повернути не вдасться, держава має думати про залучення мігрантів з інших країн в українську економіку. А це потребуватиме не лише економічних реформ, а й терпимості українців. Цього країні вже зараз варто повчитися в жителів ЄС.

На думку В. Воскобойника, після закінчення війни перед Україною в першу чергу гостро постане проблема браку робочої сили у будівництві. Експерт наголошує на необхідності вже тепер підключати до обговорення цього питання представників бізнесу, уряду, депутатів, українське суспільство. Передусім треба визначитись з яких країн Україна зможе залучити трудових мігрантів та на яких умовах. Чи готові українці приймати таких мігрантів (наприклад, із країн Середньої Азії) з їхніми сім'ями, або просто приймати їх на якийсь там невеликий період терміну дії робочої візи.

У цьому зв'язку В. Воскобойник наводить досвід Німеччини та Польщі. Німеччина з 1972 р. постійно втрачає своє корінне населення. І

для того, аби збільшити кількість населення, залучуються трудові мігранти. Країна зараз готує міграційну реформу, яка дозволить влаштуватися людям за спрощеною процедурою, коли можна буде дозволити в Німеччині подвійне громадянство, коли скорочуються строки по отриманню німецького громадянства. Тобто країна робить все, аби збільшити кількість населення.

Польща ще у 2007 р. розробила програму спрощеного працевлаштування і кожен рік залучає до два мільйони трудових мігрантів. Тобто Україні фактично прийдеться йти тим самим шляхом. Держава робитиме усе для того, аби повертати українців з-за кордону, але робочих рук все одно не буде вистачати.

На думку аналітика міжнародної торгівлі та політики, випускника London Business School І. Троценка, Україна має розробити продуману міграційну політику, яка повинна складатися з чотирьох елементів.

1. Маркетинг. Враховуючи свої переваги та можливості, Україна повинна обрати країни, з яких хотіла б запрошувати людей. Це можуть бути Індія та Бангладеш, або країни Африки. У таких країнах потрібно проводити маркетингову кампанію серед молоді щодо переваг працевлаштування в Україні.

2. Система міграційних балів (points-based system). У західних країнах, які впроваджують політику міграційного дивіденду, набула популярності система PBS, за якою потенційні мігранти отримують бали за свої навички та вік. Набравши певну кількість балів, людина автоматично отримує посвідку на проживання без будь-яких квот або зтяжних процедур.

3. Електронний документообіг. Подання документів повинне бути онлайн, рішення мають ухвалюватися автоматично алгоритмом, а в персональному кабінеті повинен бути калькулятор балів PBS.

4. Центри навчання для мігрантів. Такі центри мають бути за кордоном і в Україні. Їх мета – навчання української мови, ознайомлення із законодавством України та перевірка кваліфікацій.

Реалізація цих елементів дозволить наповнити економіку робочою силою.

Успішність нової міграційної політики буде залежати від перебудови системи юстиції. Адже без гарантій прав та свобод, включно з недоторканністю приватної власності, заради яких до України їхатимуть іноземці – в Україну ніхто не поїде.

Підсумовуючи сказане, можна зазначити, що з огляду на реалії сьогодення існують проблеми, пов'язані зі сферою трудової міграції українців. Дуже актуальним є вирішення питання посилення захисту прав тих громадян України, які через війну вимушено стали біженцями та трудовими мігрантами. Разом з тим, експерти наголошують на необхідності вже зараз шукати шляхи повернення українських мігрантів після закінчення війни та створенні ефективної міграційної політики, аби після перемоги можна було стрімко відновити країну й уникнути колапсу економіки (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний вебпортал Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-20#Text>); Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/zahist-prav-trudovih-migrantiv-pri-pracevlashtuvanni-za-kordonom); Міністерство економіки України (<https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4e632922-bf57-41a7-a4d3-03a075d525b6&title=SkasovanoScheOdin>); Національний банк України (https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf); Всеукраїнська асоціація компаній з міжнародного працевлаштування (<https://ampua.org/novyny/pres-reliz-pokladeno-kray-shakhraystvu>; <https://ampua.org/novyny/nimechchina-zacikavlena-v-ukrainskikh/>; <https://ampua.org/novyny/stabilna-robotazamist-povernennya/>); Мінфін (<https://minfin.com.ua/ua/2023/03/01/101096912/>); Економічна правда (<https://www.epravda.com.ua/news/2023/02/14/697042/>; <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>; <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/17/699148/>); NV.UA (<https://biz.nv.ua/ukr/economics/pracevlashtuvannya-za-kordonom-pid-chas-viyni-agentstva-z-pracevlashtuvannya-v-polshchi-ta-inshih-krajinah-50318851.html>); Delo.ua (<https://delo.ua/politics/osukati-ukrayinskix-trudovix-migrantiv-stane-skladnise-parlament-uxvaliv-novii-zakon-413213/>); Нікопольська правда (<https://www.nikopolpravda.com.ua/?p=13106>); Інформаційний портал «РБК-Україна» (<https://www.rbc.ua/rus/travel/znannya-movi-i-zarplati-de-ta-k-ukrayintsi-1680614812.html>; <https://www.rbc.ua/rus/news/ella-libanova-ukrayinu-povernetsya-prinaymni-1681912490.html>); RFI (<http://surl.li/gsgqo>); Громадське радіо (<https://hromadske.radio/podcasts/my-ie-buly-y-budem-informatsiynny-maraton/trudovimihranty-iaak-povernuty-ukrayintsi-i-chy-hotova-ukraina-pryumaty-inozemnykh-pratsivnykiv>)).*

О. Кривецький, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Законодавча ініціатива щодо покарання за критику влади у соцмережах

У Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 9223 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо встановлення відповідальності за окремі дії проти основ національної безпеки України», яким передбачається покарання за критику влади у соціальних мережах та за «створення, придбання, використання або збут облікових

записів, що містять свідомо неправдиві відомості щодо користувача у соцмережах, за допомогою яких поширюється недостовірна інформація або здійснюється втручання в діяльність фізичних і юридичних осіб, якщо такі дії вчинені на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканості, обороноздатності, національній, державній, економічній чи інформаційній безпеці України».

У випадку вчинення такого правопорушення автори законопроекту пропонують ввести покарання у вигляді штрафу від 17 тис. грн. до 51 тис. грн. (1000–3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) або виправних робіт. Якщо правопорушення вчинено повторно або за попередньою змовою групою осіб, чи то «для здійснення впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій державними органами чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів», воно буде каратися обмеженням волі на строк від 3 до 5 років або позбавленням волі на той самий строк. А «якщо такі дії сприяють підвищенню рівня соціальної напруги, порушують конституційні права та свободи громадян або іншим чином загрожують національній безпеці» під час воєнного стану, тоді тюремний термін 5–7 років з конфіскацією майна буде достатнім для перевиховання, вважають нардепи від «Слуги народу».

Мотивуючи цю ініціативу, депутати наголошують, що «наразі, за умов воєнного стану в Україні, встановлено факти активного використання ботів (під вигаданими іменами) у соціально орієнтованих ресурсах мережі Інтернет для здійснення деструктивної інформаційної діяльності на шкоду національній та державній безпеці України». У пояснювальній записці також йдеться про те, що у соціальних мережах Facebook, Telegram, Instagram почастишали випадки, коли користувачі акаунтів видають себе за інших людей, зокрема – за представників влади, публічних осіб, до яких прикуто особливу увагу, і від імені цих осіб у соцмережах та на інших інтернет-платформах поширюють різну неправдиву, маніпулятивну інформацію, що «сприяє підвищенню рівня соціальної напруги в суспільстві». Крім того, депутати вказують, що законопроект спрямований на боротьбу з ботами і не порушує прав і свободи громадян: «На жаль, соцмережі не дуже реагують на повідомлення про фейкові профілі і сторінки, що причетні до інформаційних атак. Отже, цю проблему, мабуть, варто вирішувати за допомогою певних законодавчих змін, які дозволять посилити позицію спеціально уповноважених державою

органів у плані комунікації з власниками, керівниками (офіційними особами) соцмереж, інших інформаційних платформ».

«Законопроект спрямовано виключно на боротьбу з ботофермами, а всі, хто його критикує – це створювачі фейкових проєктів, які заробляють на інфоатаках. Тому держава має покласти цьому край!» – переконаний народний депутат, член Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів О. Арсенюк.

Один із найактивніших лобістів даного законопроекту, Г. Мазурашу, вже поскаржився щодо критики на його адресу у соцмережах: «Окрім огульного хайпу, пов'язаного з моєю цілком нормальною ініціативою, чому я, обраний народом депутат, маю читати тони сміття та образ на свою адресу в інтернеті? Тому я хочу, аби спецслужби вплинули на адміністрацію того ж Фейсбуку, і заблокували мої та моїх колег численні фейкові псевдопрофілі, які дискредитують мене, як народного обранця».

З одного боку, Г. Мазурашу досить відомий як автор скандальних інфоприводів, як от ініціативи законопроектів про розстріл дезертирів чи запровадження платного виїзду чоловіків за кордон під час війни. Та й колеги ініціаторів законопроекту особливого ентузіазму щодо його майбутнього не проявляють. Зокрема, голова Комітету ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики М. Потураєв вказує, що даний законопроект не є пріоритетним, та й щодо можливого рішення комітету, то воно «майже на 100 % буде негативним». З іншого боку, йдеться все ж не про звичайні епатажні заяви, а про законопроект, тож і реакція на чергову ідею щодо покращення інфопростору була настільки ж серйозною, наскільки і жорсткою. Головний закид – недемократичність ініціативи та її явна близькість до російських практик контролю за інфопростором.

Водночас відомий політик і блогер Б. Береза зауважив, що контроль за тим, що є «деструктивним», а що ні, здійснюватимуть «ті, у кого особисто не все гаразд із законом», нагадавши про скандали із закупівлею продуктів харчування для української армії за завищеними цінами та придбання «елітних

помешкань за хабарні гроші» «Поки українські воїни захищають Батьківщину, депутати від “Слуги народу” копіюють російські закони», – зазначає він. Д. Кухарчук, командир штурмового батальйону ЗСУ також вказує на схожість законопроекту із сумнозвісними «законами 16 січня» та із подібними законами у РФ. Очевидно, що «кремлівські методи цензурування» є неприйнятними для українського суспільства.

Із свого боку адвокат, кандидат юридичних наук Є. Дядюк вважає, що законодавцям варто було б дослідити питання ефективного використання вже наявного інструментарію КК України, перш ніж запроваджувати новий. На його переконання, така законодавча ініціатива, окрім своєї неефективності, ще й суперечить базовим принципам демократичного суспільства, яке Україна продовжує захищати, відбиваючи військову агресію РФ. За словами науковця, найголовнішим підтвердженням неприйнятності такого законопроекту є те, що КК України вже має цілий ряд статей, якими передбачено відповідальність за розповсюдження певного роду інформації. Зокрема, стосовно ворожої пропаганди (ст. 111-1), незаконного поширення конфіденційної інформації про особу (ст. 182), розповсюдження матеріалів з закликами до вчинення терористичного акту (ст. 258-2), розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію (ст. 300), поширення матеріалів, які містять образу честі і гідності, погрозу військовослужбовцю (ст. 435-1), поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною або заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України (ст. 436-2) та інші.

Такої ж думки і юристка У. Красовська, яка вважає цей документ симптомом занепаду розвитку громадянського суспільства. Вона зауважує, що проєкт не визначає, хто саме оцінюватиме інформацію як неправдиву; скільки облікових записів може безкарно мати

одна людина; що таке «соціальна напруга», підвищення рівня якої призведе до покарання. Також юристка додає, що за тяжкістю покарання дії, передбачені положеннями цього законопроекту, «стоять на одному щаблі з такими злочинами як контрабанда, торгівля людьми, згвалтування, терористичний акт, розголошення державної таємниці, виробництво і збут зброї масового ураження тощо».

Цікаво, що за даними соціологічного дослідження, проведеного компанією «Active Group» наприкінці січня 2023 р., половина респондентів (50 %) переконана, що критика представників влади під час воєнних дій є неприпустимою. Водночас, понад третина громадян України (35,7 %) вважає, що владу та незадовільні результати її антикорупційної діяльності під час війни критикувати корисно.

Та як би там не було, а факт реєстрації даного законопроекту залишається фактом, що потребує прийняття невідкладного відповідного рішення законодавців стосовно даного документу. Та доки він перебуватиме на розгляді у Вищому законодавчій органі державної влади, це буде збурювати суспільство, ставши такою собі інформаційною міною сповільненої дії, подразником громадськості, що є неприпустимим у часи військової агресії РФ на території Української держави (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Верховна Рада України (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41788>); Громадське радіо (<https://hromadske.radio/news/2023/04/23/avtor-zakonoproiektu-propokarannia-ukraintsiv-za-krytyku-vlady-u-sotsmerezhakh-poskarzhivsya-na-kheyt>); Заборона (<https://zaborona.com/zakonoprojekt-rozprovnyudzhennya-nepravdyvoyi-informacziyi>); Цензор (https://censor.net/ru/blogs/3414153/chim_zakonoproekt_9223_vdrznyiatsya_vd_zakonv_16_schnya); Факти (<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20230424-u-radi-zareyestruvaly-zakonoprojekt-9223-pro-kryminalnu-vidpovidalnist-za-fejkovi-akaunty>).*

В. Бондаренко, канд. наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ,
Ю. Маліков, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

«Дія» – твоя держава завжди з тобою

Основною ідеєю цифровізації державних послуг є забезпечення громадян якісними послугами адміністративного характеру в електронній формі. Наслідком цифровізаційних процесів є формування сервісної держави, тобто держави, основною функцією якої є захист інтересів та задоволення потреб громадян шляхом їх обслуговування. Обраний Україною курс на цифровізацію адміністративних послуг спрямований на підвищення якості надання державних та муніципальних послуг, а також забезпечення високого рівня доступності до послуг такого виду.

23 травня 2019 р. новообраний Президент України В. Зеленський озвучив ідею створення «держави в смартфоні», згідно з якою за допомогою телефону можна було б комунікувати з державою і брати участь в її управлінні.

Для втілення цієї ідеї у життя Верховною Радою було утворено Комітет з питань цифрової трансформації, а в уряді було введено посаду віцепрем'єр-міністра – міністра цифрової трансформації, на яку призначено М. Федорова, і утворено Міністерство цифрової трансформації України.

Вже у вересні 2019 р. Міністерство цифрової трансформації презентувало бренд «держави в смартфоні» – «Дія» та оголосило про запуск однойменних вебпорталу і мобільного застосунку.

Станом на кінець 2020 р. 6 млн українців користувалися застосунком «Дія». На той час у застосунку був доступ до 9 документів та 3 послуг, паралельно портал «Дія» надавав доступ уже до 50 державних послуг. Суттєво зросла кількість користувачів «Дії» з початком повномасштабного вторгнення – на 20 % і станом на початок 2023 р. становить 18,6 млн.

За даними Київського міжнародного інституту соціології, «Дією» на сьогодні користується 52 % українців, для порівняння – у 2021 р. цей показник становив 30 %,

2020 р. – 13 %. Зокрема, електронними послугами нині користується 63 % українців, що у 4 рази більше, ніж у 2020 р.

Паралельно з розвитком цифрових послуг унормовувалась і законодавча база. Так, 4 грудня 2019 р. Кабінет Міністрів України затвердив постанову «Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (порталу “Дія”) та Єдиного державного порталу адміністративних послуг» та відповідне Положення, якими було врегульовано функціонування порталу «Дія».

29 липня 2019 р., Указом Президента України № 558, було засноване Державне комерційне підприємство «Дія», яке займається управлінням та розвитком порталу «Дія», мобільного застосунку, та інших сумісних проектів і послуг.

30 березня 2021 р. Верховною Радою України було ухвалено Закон, згідно з яким електронні паспорти у «Дії» можуть застосовуватися на рівні з паперовими документами. У Міністерстві цифрової трансформації наголосили, що Україна стала першою країною у світі, у якій електронні паспорти мають таку саму юридичну силу, як їх фізичні аналоги.

Юридичну силу електронної довідки ВПО було визначено Постановою Кабінету Міністрів України № 509 від 1 жовтня 2014 р.

Постановою Кабінету Міністрів України № 911 від 23 вересня 2020 р. була визначена юридична сила е-свідоцтва про народження.

Юридична сила цифрового студентського квитка була визначена Постановою Кабінету Міністрів України № 1051 від 18 грудня 2019 р.

Кабінет Міністрів дозволив громадянам України використовувати персональні дані із застосунку «Дія» за кордоном і визначив перелік країн, де це можна зробити. Про це йдеться в постанові уряду № 910 від 16 серпня 2022 р.

Варто відмітити, що Україна стала першою країною – не членом Європейського Союзу,

яка увійшла до довірчого списку ЄС: відтепер українські електронні підписи та печатки на цифрових документах автоматично зможуть перевіряти в державах-членах Союзу та підтверджувати їхню дійсність. Українці зможуть підписувати європейські контракти, документи та заяви за допомогою Дія. Підпис-ЕУ. Це відкриє нові можливості для українських підприємців і біженців у країнах ЄС, уточнили в Мінцифри.

Водночас Україна визнала кваліфіковані довірчі послуги ЄС, тож громадяни Євросоюзу зможуть використовувати е-підписи та печатки своїх країн, щоб вести бізнес в Україні.

Портал «Дія» та застосунок «Дія» розвиваються та удосконалюються паралельно, періодично відбуваються програмні оновлення, які пов'язані як із розширенням спектра послуг, так із питаннями безпеки даних.

Як згадувалося вище, якщо станом на 2020 р. застосунок «Дія» надавав доступ до 9 документів та 3 послуг, то вже в кінці 2021 р. у застосунку було доступно 15 цифрових документів. Станом на початок 2023 р. кількість пропонованих послуг у мобільному застосунку збільшилась до 17.

На сьогодні користувач застосунку «Дія» має можливість користуватися такими цифровими документами як:

- внутрішній і міжнародний паспорти України (електронні ID-картка та закордонний біометричний паспорт доступні з 22 квітня 2020 р.);

- картка платника податків (РНОКПП);

- довідка ВПО;

- пенсійне посвідчення;

- водійське посвідчення (цифрове водійське посвідчення дало змогу користувачам керувати транспортним засобом без фізичних водійських прав, а патрульній поліції – перевіряти документи й особу водія за онлайн-запитом до реєстру. Україна стала однією з 10 країн світу, що запровадили таку послугу. Електронне водійське посвідчення є цифровою версією документа, а не його альтернативою);

- електронне свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу (є цифровою версією документа, а не його альтернативою);

- цифровий студентський квиток (можуть бути створені цифрові студентські квитки на основі пластикових оригіналів студентського квитка державного зразка);

- свідоцтво про народження дитини (документ відображається в «Дії» в смартфонах у обох батьків. Електронний документ має таку саму юридичну силу, що й паперовий. Разом зі свідоцтвом відображається актуальна адреса реєстрації проживання дитини);

- COVID-сертифікати, у тому числі дитячі (у липні 2021 р. в Україні було запущено сертифікати вакцинації від COVID-19, що доступні через «Дію». Є два види сертифікатів – українські, що діють лише всередині країни, та міжнародні, які можна використовувати за кордоном. 19 серпня 2021 р. Європейська комісія визнала українські кovidні сертифікати у «Дії»);

На порталі «Дія» водії невдовзі зможуть оформити договір купівлі-продажу автомобіля онлайн. «Невдовзі автовласники зможуть укласти договір купівлі-продажу онлайн. Дане нововведення передбачене постановою Кабінету Міністрів України від 22 вересня № 1007 “Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України”. Ця послуга буде доступна для громадян у електронному кабінеті водія та на Єдиному державному вебпорталі електронних послуг “Дія”. Зокрема, продавець і покупець, авторизувавшись, будуть заповнювати договір щодо купівлі-продажу автомобіля у електронному вигляді, і після цього документ автоматично надсилатиметься до сервісного центру МВС для проведення усіх передбачених перевірок за відповідними реєстрами».

Поруч із можливістю використання цифрових документів застосунок дає можливість скористатися такими послугами як: допомога армії (можливість зробити внесок на допомогу ЗСУ); можливість замовлення обміну ламп розжарювання на економні LED лампи; COVID-сертифікати (можливість генерування цифрових COVID-сертифікатів та їх відображення у документах); військові облігації (можливість придбати військові облігації онлайн; за інформацією керівника

з розвитку електронних послуг у Мінцифри М. Баніка, загалом українці у «Дії» придбали вже близько 400 тисяч військових облигацій на понад 400 млн грн); опитування (можливість висловити власну думку із соціально-політичних питань); можливість зробити внесок на придбання дронів для ЗСУ (у межах проєкту «Армія дронів» уже вдалось придбати понад 1880 безпілотників, у тому числі українського виробництва, а також навчити близько 5700 операторів дронів; допомогти ЗСУ можна також граючи у гру «Армія дронів» – гра дає змогу спробувати себе в ролі оператора безпілотника просто в застосунку «Дія»); пошкоджене майно (можливість подати заяву на отримання компенсації за пошкоджену або зруйновану нерухомість внаслідок військової агресії Росії); послуги для ВПО (можливість отримати допомогу для ВПО, змінити адресу фактичного проживання ВПО, скасувати статус ВПО); допомога по безробіттю (можливість отримати статус безробітного, скасувати статус безробітного); є-оселя (можливість подати заявку на державну іпотеку); Дія.TV; Дія.Радіо; штрафи ПДР (можливість перегляду наявних штрафів та їх сплата); шеринг авто; податки ФОП; судові справи (інформація про судові справи, призначені засідання, судові рішення); довідки та витяги (можливість замовити довідки: ОК-5, ОК-7, витяг про несудимість, витяг про місце проживання, витяг про місце проживання дитини); виконавчі впровадження (інформація про відкриті виконавчі провадження).

У 2021 р. відбулося масштабне оновлення сервісу «Дія», серед нових послуг були презентовані: можливість зміни реєстрації онлайн, автоматична реєстрація ФОП, сплата податків та подання декларацій, Дія. Підпис, авторизація за допомогою прикладання ID-картки до смартфона (NFC-авторизація), статичний QR-код, оформлення субсидії, призначення і перерахування пенсії, формування довідок про страховий або трудовий стаж, пенсіонерів про доходи, витягу з реєстру застрахованих осіб тощо.

Не зупиняє свій розвиток портал «Дія», на його базі було створено «Гід з державних

послуг» – офіційний інформаційний онлайн-портал про всі сервіси та державні послуги в Україні, що надаються органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. На сьогодні він містить повну та достовірну інформацію щодо 2255 послуг – про місце, спосіб, строк, вартість, результати отримання послуг, а також необхідні документи та спосіб оскарження їх результатів. Інформацію впорядковано за 41 життєвими подіями та розподілено за 17 категоріями, залежно від сфери діяльності. Серед найпопулярніших категорій – соціальний захист, громадянство та міграція, діяльність бізнесу та громадських формувань, сфера інтелектуальної діяльності, фінанси та податки.

Популярною послугою, яку можна отримати на порталі «Дія», є комплексна послуга при народженні дитини «Малютко». За однією заявою батьки новонародженої дитини можуть отримати до дев'яти державних послуг від різних органів влади, пов'язаних із народженням дитини, таких як реєстрація народження і місця проживання дитини, призначення фінансової допомоги при народженні тощо.

Портал надає доступ до широкого спектра державних послуг, серед яких: реєстрація підприємницької діяльності, оформлення довідки про несудимість, подача позову до суду, отримання статусу безробітного, реєстрація авто, оформлення пенсій та субсидій, «Захист (можливість дізнатися про базові правила кібербезпеки), «Підтримка (державна програма, спрямована на підтримку вакцинації проти пандемії COVID-19, була розповсюджена на виплату громадянам, постраждалим від російського вторгнення в Україну з 24 лютого 2022 р.), заява про шлюб тощо.

Як популярні серед користувачів на порталі «Дія» визначено такі послуги як надання грантової підтримки (грант для ветеранів та членів їхніх сімей, грант на власну справу, грант на сад, грант на теплицю, грант на переробне підприємство тощо), так громадянин має можливість надіслати заявку щодо отримання гранту, а держава зі свого боку надасть фінансування для розвитку власної справи або розширення бізнесу та створення нових робочих місць.

Під брендом «Дія» розвиваються й інші проекти. Наприклад освітній проект «Дія. Цифрова освіта» який надає доступ до таких послуг як: базові цифрові навички, цифрова грамотність для вчителів, серіал для батьків «Безпека дітей в інтернеті», «Смартфон для батьків», «Антикорупція», «Карантин: онлайн-сервіси для вчителів» і «Диджитал-фізкультура для школярів за участі зірок спорту».

«Дія.Бізнес» – платформа створена задля допомоги підприємцям і пошуку необхідної інформації щодо відкриття та розвитку бізнесу. На онлайн-платформі доступні: довідник для підприємця, 150+ бізнес ідей, шаблони необхідних юридичних документів для відкриття бізнесу, кейси українських підприємців, актуальні новини, безкоштовні онлайн– та офлайн– консультації, Національна онлайн школа для підприємців, виставки в онлайн-форматі, віртуальний центр «Дія. Бізнес», експортний напрям «Дія.Бізнес», маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу, аналітика стану українського бізнесу, платформа для залучення імпаکت-інвестування та інші ініціативи.

У 2021 р. Міністерство цифрової трансформації України розпочало програму модернізації Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАПів) і утворення ЦНАПів нової формації – так званих «Дія Центрів». У таких центрах, окрім адміністративних послуг, можна отримати консультації щодо онлайн-послуг та бізнесу, комп'ютери з доступом до інтернету, комунальні послуги та безоплатну правову допомогу.

Як такий, що викликає зацікавленість представники ІТ-індустрії відзначили проект «Дія City». Дія City – це спеціальна віртуальна економічна зона зі спеціальним податковим, фінансовим і правовим режимом, у тому числі з британським правом усередині, що дасть змогу залучити зовнішні інвестиції в Україну та спростити умови ведення бізнесу в Україні. У «Дія City» також передбачено створення окремого самоврядування та податкового клімату.

Задля покращення комунікації з громадянами-користувачами та спрощення

пошуку інформації Міністерство цифрової трансформації працює над віртуальним помічником із робочою назвою «Надія», який, зокрема, може з'явитися в «Дії». Наразі йде робота з компанією у сфері штучного інтелекту OpenAI. За словами віцепрем'єр-міністра – голови Мінцифри М. Федорова, ідеться не лише про те, що можна отримати на порталі або в застосунку «Дія», а взагалі про будь-яку відповідь на запитання, що стосується державних сервісів.

Понад 10 країн активно вивчають досвід української «Дії» – це держави Європи, Азії, Африки. Партнери з USAID планують виділити 650 тис. дол. на дослідження підходів впровадження Дії в інших країнах. Наприклад, зараз Естонія вивчає український досвід і запускає власний застосунок на базі Дії. Це фактично аналогічний застосунок, але з іншою назвою та інтерфейсом – mRiik. Досвідом «Дії» зацікавився й уряд Молдови. Об'єднані Арабські Емірати зацікавлені у використанні архітектури сервісу «Дія».

З початку великої війни Україна зазнає численних кібератак з боку Росії. Неодноразово були спроби порушити роботу й застосунку та порталу «Дія».

Як розповів керівник із розвитку електронних послуг Мінцифри М. Банік, «системи постійно зазнають різноманітних атак, в тому числі DDoS. Проте ми маємо всі необхідні системи захисту, завдяки яким жоден користувач навіть не помічає, що така атака відбувається. Станом на 24 лютого 2022 р. в нас був один із найбезпечніших застосунків у світі».

Що стосується заходів безпеки даних та їх конфіденційності, то Мінцифри наголошує на тому, що не збирає особисті дані користувачів. «Дія» – це шлюз, за допомогою якого людина авторизується в мобільному застосунку. Після ідентифікації користувача застосунок надсилає до реєстрів запит на отримання документів – водійських посвідчень, ID-карток, сертифікатів COVID-19 тощо. Усі дані зберігаються на пристроях користувачів та відповідних реєстрах, але не на серверах «Дії». Це частина архітектури безпеки. Міністерство серйозно ставиться до захисту персональних даних,

тому використовує лише сучасні технології шифрування, а також дотримується всіх законодавчих норм та міжнародних стандартів щодо їх захисту. Усі сервери мобільного застосунку «Дія» розташовані в Україні, тобто жодна інформація про користувачів не йде за кордон. Серверна частина системи розгорнута в хмарній інфраструктурі, яка має необхідні сертифікати безпеки, у тому числі – КСЗІ. Єдине місце, де було залучено зарубіжну компанію, – це захист від атак розподіленого доступу (DDOS-атак). Для цього було використано інфраструктуру компанії Amazon, яка частково розташована в Німеччині.

Попри російське вторгнення, Україна продовжує рухатися у фарватері технологічного розвитку, впевнено крокуючи до налаштування ефективної взаємодії держави та громадян. Не можна не погодитися з тезою Міністерства цифрової трансформації України, що «цифрова трансформація – це те, що сьогодні виділяє нас у світі. Ми будемо цифрову державу. Державу, яка стає сервісом. Без бюрократії, черг та корупції» (*При підготовці матеріалу було використано такі джерела: [https://www.president.gov.ua/news/ya-mriyu-pro-derzhavu-](https://www.president.gov.ua/news/ya-mriyu-pro-derzhavu-u-smartfoni-volodimir-zelenskij-55585)*

[u-smartfoni-volodimir-zelenskij-55585](https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3659267-kilkist-koristuvaciv-u-dii-zroslo-na-20-z-pocatku-vijni-mincifri.html); <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3659267-kilkist-koristuvaciv-u-dii-zroslo-na-20-z-pocatku-vijni-mincifri.html>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>; <https://se.dia.gov.ua/about-company>; http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70393; <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-realizaciyu-eksperimentalnogo-p-a1051>; <https://guide.dia.gov.ua/search/?q=>; <https://www.unn.com.ua/uk/news/2025512-shtuchniy-intelekt-u-diyi-u-servis-mozhut-dodati-virtualnogo-pomichnika>; <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3677423-mstislav-banik-kerivnik-iz-rozvitku-elektronnih-poslug-u-mincifri.html>; <https://forbes.ua/innovations/diya-na-eksport-yaki-same-rozrobki-mintsifri-otrimala-estoniya-ta-na-yakikh-umovakh-20012023-11208>; <https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/ssha-majut-namir-adaptuvati-ukrajinskyj-zastosunok-dija-dlja-inshikh-krajin-axios.html>; <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3679825-oae-zacikavilis-ukrainskim-servisom-dia.html>; <https://zmina.info/news/ukrayinczi-zmozhut-pidpysuvat-yevropejski-kontrakty-dokumenty-ta-zayavy-zadpomogoyu-diya-pidpys-eu/>).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Ігор Лісецький, експерт із земельних питань

Укладення договорів оренди земель сільськогосподарського призначення на строк з реєстрацією чи без неї?

В останні роки, аграрний сектор в Україні пройшов значні зміни, а земельна реформа збільшила актуальність оренди земель сільськогосподарського призначення. Відбулось значне оцифрування земель, яке в першу чергу було спричинене відкриттям ринку землі. Станом на 2023 рік оцифровано 72 % земель.

У зв'язку з цим, важливою є тема реєстрації договорів оренди для орендодавців, так як

оцифрування відносин дозволяє контролювати відносини між орендарем та орендодавцем будь де в межах країни не прив'язуючись до місця перебування сторін.

В цій статті ми розглянемо переваги та доцільність реєстрації договорів оренди землі сільськогосподарського призначення.

Законність та захист прав власності

Однією з найважливіших переваг реєстрації договорів оренди є захист прав власності орендодавців. Зареєстрований договір оренди є офіційним документом, який підтверджує законність передачі землі в оренду та встановлює права та обов'язки сторін. Це

* Збережено стиль і граматику оригіналу

допомагає уникнути можливих конфліктів та непорозумінь між орендодавцем та орендарем.

Контроль над використанням землі

Орендодавці, які реєструють договори оренди землі сільськогосподарського призначення, забезпечують себе можливістю контролювати використання своїх земельних ділянок. Вони можуть відстежувати дотримання умов оренди та вимагати від орендарів виконання своїх зобов'язань. У разі порушень умов оренди або невиконання зобов'язань орендарем, орендодавець має право розірвати договір оренди та вимагати відшкодування збитків.

Податкові переваги

Реєстрація договорів оренди землі сільськогосподарського призначення має значні податкові переваги так як усі зобов'язання по сплаті податків бере на себе орендар.

За загальним правилом, власність на землю зумовлює виникнення певних зобов'язань, а це:

1. Земельний податок, який в середньому становить 1% від нормативної грошової оцінки земельної ділянки.

2. Податок на доходи фізичних осіб та військовий збір, що має бути сплачений в розмірі 18 та 1,5 % відповідно від отриманого доходу у вигляді орендної плати.

3. Мінімальне податкове зобов'язання, що було введено з 1 січня 2022 року і становить 4% від нормативної грошової оцінки. Зобов'язання по його сплаті виникає вже у 2023 році.

Україна незважаючи на усі перепони продовжує впевнено свій шлях діджиталізації процесів, законодавство все більше міняється в цьому напрямку і належна реєстрація своїх прав в Україні набуває значного значення (<https://agropolit.com/blog/525-ukladennya-dogovoriv-orendi-zemel-silskogospodarskogo-priznachennya-na-strok-z-reyestratsiyeyu-chi-bez-neyi>). – 2023. – 04.05).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Віталій Безгін, народний депутат (фракція «Слуга народу»), голова підкомітету з питань адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування

Законопроект № 6504 – приклад непростого шляху інклюзивної реформи

Днями парламент ухвалив надважливий для місцевого самоврядування і всієї країни законопроект «Про службу в органах місцевого самоврядування». 263 голоси за.

Це результат неймовірної синергії парламенту, виконавчої влади, команди НАДС, асоціацій місцевого самоврядування, міжнародних партнерів та експертів. На моє переконання, даний документ став взірцем того, як легітимність проекту здобувається за рахунок відкритості та діалогу стейкхолдерів. Особливо важливо, коли сам проект в свою чергу говорить про транспарентні процедури.

Прозорість в основі всього

Кілька років назад один німецький професор сказав мені фразу, яку я постійно згадую: децентралізація влади – це також децентралізація корупції, а корупцію здолати легше, коли вона на відстані руки від громадянина. Для цього треба еволюція суспільства та прозорість процесів, а не радянське регулювання або тотальна дерегуляція.

Можна сказати, що ця фраза лежить в основі або філософії ухваленого законопроекту. Два простих приклади:

1. Потрапляння на службу в органах місцевого самоврядування можливе тільки на основі конкурсу, а відео співбесіди переможця є обов'язковим для оприлюднення. В свою чергу, будь-який інший кандидат також має змогу витребувати відео свого проходження конкурсу та оприлюднити, щоб суспільство все побачило на власні очі та зробило висновки.

2. Будь-яка премія службовця з обґрунтуванням має бути оприлюднена на сайті відповідного органу. Замість державного регулювання стелі премій ми обрали громадський контроль та суспільну еволюцію.

Публічні консультації можливі і під час воєнного стану

Підготовці проекту до другого читання передували десятки раундів публічних консультацій, саме на їх підставі ми дійшли висновку, що нам потрібен нижній показник оплати праці або, що неможливість поєднувати роботу в апараті ради та обіймати політичну

посаду можна впроваджувати тільки з наступної каденції.

Обмежитись консультаціями було б хибним, тому № 6504 став одним з перших в історії парламенту, коли висновки всеукраїнської асоціації були оприлюднені на сторінці законопроекту на сайті Верховної Ради. І самі ж асоціації агітували народних депутатів голосувати за відповідний акт.

А що в цей час робили європейські партнери?

Оскільки проект є невід'ємною складовою майбутнього кодексу про публічну службу, увага до нього з боку західних колег також була вкрай високою. Хоча, спочатку вони не могли зрозуміти, що таке служба в органах місцевого самоврядування і чому у нас різні системи для різних рівнів влади, але діалог дозволив пояснити наш непростий еволюційний шлях та радянську спадщину. Невдовзі після цього їх висновки стали постійним елементом наших консультацій. Може здатись дивним, але навіть вже згадана норма про оприлюднення відео конкурсантів була наслідком жорстких дебатів, як зберегти прозорість та не порушити європейські підходи до прав людини. В підсумку все вдалося.

Мораль всієї цієї історії проста: діалог та відкритість процесу – основа легітимності будь-якого політичного рішення, особливо для країни, що є щитом світової демократії. Можна сто або мільйон разів публічно розкритикувати ідеологічного опонента та звинуватити його в усіх гріхах, а можна витратити час, почути його позицію, знайти компроміс та започаткувати щось, що змінить систему державного управління (https://lb.ua/blog/vitalii_bezghin/553999_zakonoproiekt_6504_priklad.html). – 2023. – 04.05).

Блог на сайті «Лb.ua»

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Викрадення українських дітей – це геноцид

Росія вчиняє геноцид українського народу – це примусова депортація дітей з українських територій до Російської Федерації чи Республіки Білорусь.

Геноцид за міжнародними правовими нормами є воєнним злочином. Це пряма відповідальність вищого керівництва РФ, які неодноразово у публічних заявах зізнавалися в тому, що масово вивозили українських дітей на свою територію чи територію, яка окупована.

Зокрема, відома історія усиновлення та зміни громадянства хлопчика із Маріуполя. А це є порушення норм Конвенції ООН 1948 року “Про запобігання злочину геноциду та покарання”. Надалі російська сторона намагалася виправдатися та почала заявляти, що дитину не всиновили, а взяли “під опіку”.

Усиновлення українських дітей у РФ – незаконне, адже за міжнародними та національними нормами для того, щоб іноземці могли усиновити нашу дитину потрібно повідомити Україну та отримати на це згоду, якої наша країна не надавала. Утім Росія обходить такі заборони, надаючи українським дітям російське громадянство. Ще в травні 2022 року президент РФ підписав указ про спрощений порядок прийняття російського громадянства українськими дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, зокрема тих, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. Окрім цього, відповідно до указів В. Путіна максимально полегшується процедура усиновлення українських дітей, адже всі діти, які проживають на тимчасово окупованій території України й досягли 14-річного віку, “стають” “росіянами”. Це пряма ознака воєнного злочину, оскільки примусове переміщення дітей з однієї етногрупи в іншу визначається як геноцид.

Зазвичай у своїх виступах винні у викраденні та вивезенні українських дітей прикриватися словами, що нібито “евакуують” їх подалі від лінії фронту заради безпеки. Слова “захист” і “порятунок” – це лише слова для прикриття, і синонімами до них у цьому випадку стають “злочин” і “агресія”.

Дітей у РФ тримають як заручників, не надають інформацію про них і роблять все, щоб вони не виїхали з території країни-агресора.

Прикладом “порятунку”, або іншими словами порушення свобод і прав людини є історія громадянина України, 17-річного Богдана Єрмохіна, якому російські спецслужби завадили повернутися додому.

Неповнолітнього російські солдати спершу вивезли з Маріуполя до окупованого Донецька, потім до РФ, де він був влаштований у прийомну сім'ю. А хлопець є громадянином України та має сестру на Батьківщині!

Мало того – Богдан намагався самостійно повернутися на Батьківщину та доїхав до Білорусі. Однак для того, аби українські діти не мали змоги повернутися додому, в Росії залучають спецслужби. Хлопця затримали та повернули назад до РФ.

Богдан офіційно звертався до Офісу Уповноваженого, через електронне звернення. У листі писав про російську сім'ю, до якої його влаштували. Він також повідомив, що йому видали паспорт громадянина РФ та направили на навчання. Водночас хлопець був стурбований тим, що після досягнення повноліття його можуть мобілізувати до лав збройних сил РФ, тому він якнайшвидше хотів повернутися до України.

Чи можна далі взагалі говорити про будь-який “порятунок”?

Як Росія викрадає українських дітей?

Російська Федерація депортує дітей з української території й використовує для цього безліч інструментів.

Наприклад, дітей депортують під виглядом “евакуації”, “оздоровлення”, “лікування”. Що насправді – підміна та використання понять задля здійснення воєнного злочину.

Путін підтвердив, що Росія використовує соціальні схеми для виправдання депортації українських дітей, – ISW

Проаналізувавши кожен випадок викрадення дітей, яких вдалося повернути, можна визначити 5 сценаріїв, які використовує країна-агресор:

- примусово переміщують дітей, батьки яких, вбиті на тимчасово окупованих територіях;
- дітей вилучають з родин, позбавляючи батьків батьківських прав за “законами” окупаційної влади;

- батьків розлучають з дітьми під час фільтрації;

● створюють непридатні для життя умови та як наслідок надають пропозицію передати дітей на “оздоровлення” під примусом;

- вивозять дітей-вихованців закладів цілодобового перебування в повному або частковому складі.

Що доводиться пережити українським дітям, яких депортують? Можна тільки уявляти й дізнатися зі свідчень тих, хто повернувся додому. Ці діти розповідають про психологічний тиск і не належні умови перебування.

Зокрема деяким дітям погрожували відправити їх в інтернати, говорили, що від них відмовилися батьки, що деяких українських міст вже зовсім не існує, і що винна у цій війні Україна, а не Росія. Такий тиск створюють з метою просування культурних, історичних, соціальних і патріотичних ідей або ідей, які слугують російським політичним інтересам. РФ цілеспрямовано здійснює “перевиховання” українських дітей.

Окрім цього, діти, яких вдалося повернути в Україну, розповідають і про те, що до них могли застосовувати фізичну силу.

Зауважу, що ми намагаємося зібрати інформацію про місце депортації українських дітей. За інформацією ЗМІ РФ, дітей вивозять до Володимирської, Омської, Ростовської, Челябінської, Саратовської, Московської, Ленінградської областей, Краснодарського краю та на острів Сахалін. Тобто навіть у найвіддаленіші регіони. Водночас нам відомо, що дітей розміщують і на тимчасово окупованих територіях України.

Залежно від того, куди саме вивозять дітей: на ТОТ чи територію іншої країни, розрізняється депортація та примусове переміщення. Депортація – це насильницьке перевезення на територію іншої країни, а примусове переміщення – це насильницьке переміщення в межах однієї держави. Тому якщо РФ перевозить дітей у межах тимчасово окупованих територій – це примусове переміщення.

Важливо зафіксувати, що такими діями країна-агресор порушує низку міжнародних

нормативно-правових актів, зокрема Конвенцію ООН про права дитини, а також четверту Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни та Римський статут.

Чому Росія викрадає українських дітей?

Як раніше зазначалося, російська сторона видає документа громадянства Росії депортованим українським дітям, усиновлює їх в російські сім'ї. Але яка мета таких вчинків?

Тотальна пропаганда РФ спрямована не просто на “перевиховання” українських дітей». Росіяни проводять цілеспрямовану мілітаризацію українців: вони бажають створити нове покоління солдат.

Які інструменти для цього використовують? По-перше, ще з 2014 року на території окупованого Криму розпочав діяти рух “Юнармія” – у ньому дітям від 8-ми років пропагандують “руський мір”, навчають користуватися різними видами зброї, проводять стройову підготовку. Цей рух часто порівнюють з «Гітлер'югендом» – молодіжною нацистською воєнізованою організацією.

По-друге, в освітній процес у Росії та на тимчасово окупованих територіях відкривають “курси” початкового військового вишколу для дітей. На них діти займаються стройовою підготовкою, єдиноборствами та навчанням поведінки зі зброєю. Окрім цього, вони проводять уроки з “патріотичного виховання” у школах.

Це все пропаганда, яка готує до подальшої служби у збройних силах РФ.

Чому Росія викрадає українських дітей, видає їм паспорти країни-агресора та мілітаризує? Здається, відповідь очевидна.

Стосовно повернення депортованих дітей

Кожне повернення української дитини – велика і непроста праця. Знайти місцеперебування, продумати маршрут і деталі – це багаторівнева робота команди людей з різних структур. Наразі в Україну вдалося повернути 364 дитини. Водночас ми маємо верифіковані дані про 19 393 депортованих дітей. Усвідомлюємо, що насправді ця цифра може бути в рази більша.

Інформацію про примусово вивезених/ депортованих дітей отримуємо зі звернень

громадян, за повідомленнями органів державної влади та місцевого самоврядування, за повідомленнями установ та організацій, із відкритих джерел. Інформацію щодо масово “евакуйованих” чи вивезених дітей розповсюджують російські ЗМІ із посиланням на силові відомства. Звернення від самих дітей – це поодинокі випадки, оскільки вони перебувають під особливим контролем, їх телефони ретельно перевіряються.

Водночас росіяни не надають інформацію про наших дітей, а максимально її приховують, вони також переміщують їх в різні місця, регіони, намагаються змінити написання імен тощо. Як приклад, ми направляємо листи з проханням повернути конкретних дітей, а російська сторона відповідає, що такої дитини немає. Коли ж ми повторно направляємо запит, де змінюємо ім'я дитини на російську транслітерацію, отримуємо іншу відповідь, що така дитина у них є. Тобто РФ навмисно змінює дані про українських дітей на російський маневр. Така ситуація значно ускладнює процедуру пошуку.

Не варто забувати, що в РФ депортовують також ще зовсім маленьких дітей, які не можуть про себе розповісти інформацію, наприклад, не пам'ятають звідки вони, хто їх батьки, родичі, не знають інших даних про себе.

Як міжнародна спільнота працює задля впливу на Росію щодо повернення депортованих українських дітей?

З метою сприяння у поверненні дітей та недопущенні їх незаконного усиовлення ми зверталися до Комітету ООН з прав людини, Комітету ООН з прав дитини, Міжнародного Товариства Червоного Хреста, Глобального Альянсу національних інституцій з прав людини, а також проводимо особисті зустрічі з представниками організацій.

Так, нещодавно в Офісі Уповноваженого проведено зустріч з експертами ОБСЄ, які залучені до спеціального механізму з розслідування факту депортації Росією українських дітей під час війни проти України – так званий Московський механізм. Наразі місією експертів Московського механізму ОБСЄ збираються факти примусового переміщення

українських дітей до РФ із подальшою зміною їхнього особистого статусу, включно з громадянством, розлученням з батьками чи опікунами та незаконним усиновленням.

Така увага міжнародної спільноти дуже важлива у справі повернення депортованих українських дітей. Тому ми очікуємо на саміт лідерів країн Ради Європи, який відбудеться наприкінці травня в Рейк'явіку і саміт голів парламентів країн ЄС.

Зауважу, що наразі відповідальні державні інституції постійно працюють над питанням повернення українських дітей додому. Міжнародна підтримка – це ще один ключ до успішності цього процесу та додаткового тиску на Росію (https://lb.ua/blog/dmytro_lubinet/554338_vikradennya_ukrainskih_ditey-tse.html). -2023. – 08.05).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Борис Бабін, доктор юридичних наук, професор

Рим, Кейптаун та Гаага

Дуже багато було вказане про потребу ратифікації Римського статуту Україною. Нагадаю лише що це наш обов'язок за Угодою про асоціацію з ЄС. Також нагадаю що у нещодавній редакції плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції Криму від 4 квітня Кабінет Міністрів своїм розпорядженням визначив це необхідним, щоправда до кінця 2024 року.

Вважаю це питання не просто доцільним але й невідкладним через таке.

Загальновідомим є наказ Міжнародного кримінального суду щодо арешту путіна через злочинну депортацію українських дітей зокрема в окупований Крим.

Наразі низка країн світу з умовних «партнерів» агресора є перед вибором – або ж не виконувати наказ, на чому постійно наполягає Кремль або ж підтвердити свої міжнародні зобов'язання та тим самим засудити воєнні злочини рф.

Зокрема така «дискусія» триває в ПАР, куди Москва дуже хоче вивезти тіло кремлівського

диктатора на саміт БРІКС та ще й потім повернути його до рф.

Є ризики що когось із таких «партнерів» Кремль зможе «продавити» на якусь протиправну офіційну позицію. Нагадаю що та сама ПАР вже повідомляла у жовтні 2016 року Генсека ООН як депозитарія Римського статуту про вихід із нього.

Але надалі Вищий суд Гаутенгу в лютому 2017 року визнав у справі за позовом тамтешнього «Демократичного альянсу» проти міністра міжнародних відносин і співробітництва такий акт ПАР про денонсацію Римського статуту неконституційним та недійним. ПАР повідомила про це Генсека ООН та наразі є повноправною стороною Статуту.

Це свідчить про можливість подальших юридичних спекуляцій щодо МКС як в ПАР так в інших юрисдикціях.

Але є пряма можливість зробити з цих гірких «юридичних лимонів» від кремлівських аграріїв непоганий лимонад.

Бо такі гіпотетичні дії країн-учасниць Статуту ставлять питання про спір стосовно судових функцій МКС або ж спір стосовно тлумачення або застосування Статуту, що у документі регламентоване статтею 119.

За нею спір стосовно судових функцій Суду підлягає вирішенню рішенням МКС, та найбільш вірогідний хід справ – спір стосовно тлумачення або застосування Статуту має вирішуватися «шляхом проведення переговорів протягом трьох місяців з моменту їх початку, передається Асамблеї держав-учасниць. Асамблея може сама докласти зусиль для вирішення спору або зробити рекомендації стосовно подальшого застосування засобів вирішення цього спору, включаючи передачу спору до Міжнародного Суду відповідно до його Статуту».

Отже алгоритм тут має бути таким – будь яке «офіційне рішення» держави яка ратифікувала Статут про «поблажки путіну» має стати предметом переговорів з цією країною, після їх прогнозованого неуспіху – передаватися на Асамблею держав МКС яка схвалює рішення двома третинами голосів за умови кворуму.

Абсолютно реальним тут буде як обов'язкове для усіх членів МКС рішення Асамблеї яке

дослідить та засудить злочини Кремля у відповідній частині або ж наступний розгляд справи Міжнародним судом ООН із також прогнозованим результатом.

Тому спроби ухилення від виконання наказу МКС про путіна можуть призвести до протилежного результату – засудження Кремля міжнародним судом ООН або ж Асамблеєю МКС. І вони, на відміну від самого МКС аж ніяк не пов'язані процесуальними обмеженнями щодо злочину агресії.

Але щоб це ініціювати Україна має ратифікувати Статут та стати членом Асамблеї. Думаю усім зрозуміло що це не лише абсолютно нескладно наразі зробити, але й варто невідкладно почати зазначений процес (https://censor.net/ua/blogs/3416214/rim_keyiptaun_ta_gaaga). – 2023. – 04.05).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Емілія Денежна, керівниця з комунікацій Незалежної антикорупційної комісії (НАКО), експертка з питань протидії корупції та гендерної рівності у секторі безпеки і оборони

Яйця за ціною як у магазині, або чи допоможе подолати корупцію новий закон про прозорість в оборонних закупівлях?

Під час війни суспільство особливо чутливо ставиться до питань забезпечення армії. За умов, коли значна частина забезпечення захисників йде за рахунок пожертв громадян та іноземців, такі моменти, як «яєчний скандал», сприймаються суспільством дуже болісно. Адже йдеться про людей, які, вірогідно, примудряються нажитися під час війни на харчах для армії, на постачанні обладнання тощо.

Особливо показовими тут були безперечно яйця, бо їх люди часто купують і щодня бачать ціни. Оголилася проблема – суспільство не бачить цих контрактів і не може моніторити, що і по чім купується. Бо ці закупівлі, які не є секретними – приховані від громадськості.

Минулий місяць виявився насиченим на скандали, пов'язані із корупцією в армії. Про

один скандал написав «Главком»: Міноборони закуповувало за космічними цінами фляги. Втрати держбюджету, за попередніми підрахунками, можуть становити 700 000 доларів. Ще було розслідування «Схем» щодо контрактів на харчування у ЗСУ. Де ціни, навіть після «яєчного» скандалу, виявилися вищими за середньоринкові.

І якщо такі речі продовжуються, очевидно що потрібні системні зміни. Одне з рішень – законопроект 8381, який наприкінці березня підписав Президент. А цього тижня в системі Prozorro з'явився модуль, куди Міноборони і решта замовників вноситимуть звіти про всі закупівлі нетаємних товарів, робіт і послуг для захисників. Ідеться про харчування, речове забезпечення, пальне та будь-які інші витрати, не пов'язані із закупівлею зброї. У звітах Міноборони та інші закупівельники обов'язково мають вказати ціну за одиницю закупленого товару, роботи чи послуги. У звітах про харчування військових – вказати ціну за одиницю кожного окремого продукту та кожної послуги – з приготування, доставкою тощо.

Інформацію оприлюднюватимуть про товари та послуги на суму від 200 тисяч гривень, а також про виконання робіт на суму від 1,5 мільйона. У звітах, крім ціни за одиницю, будуть показувати назву замовника та предмет закупівлі.

Коли відбуватимуться закупівлі послуг із харчування, замовникам доведеться прозвітувати про ціну за одиницю кожного продукту, які входять до послуги. А ось інформацію про загальну суму та обсяги закупівель, місця доставки і найменування постачальника оприлюднювати не будуть. Звіти щодо нових договорів мають публікуватися у модулі Prozorro протягом 10 днів з моменту укладення.

І це дуже важливий крок, адже про вищезгадані контракти стало відомо лише завдяки журналістам-розслідувачам. При тому що подібного роду інформація, яка очевидно не становить загрози для національної безпеки, має бути доступна для ознайомлення громадськістю. Публічність убезпечує від корупційних зловживань.

Крім того, доступ до контрактів на постачання товарів і послуг ЗСУ повинні мати всі учасники ринку. А не один постачальник, який домовився із теплим контактом у Міноборони і постачає за завищеними цінами щось. Має бути конкуренція, щоб зменшити ціну і підвищити якість продукції.

Законопроект 8381, який підписав Президент, зобов'язує публікувати протягом 90 днів старі контракти, щоб можна було побачити, чи були зловживання. Але потрібно розуміти, що саме входить у послугу, інакше неможливо буде зробити висновки щодо тієї чи іншої позиції. Важливо те, як саме публікуватимуть контракти. І чи буде технічний доступ до інформації, аби громадські організації та аналітики змогли цю інформацію проаналізувати. І при цьому якщо державний експерт вирішить, що якась закупівля становить державну таємницю, її можуть засекретити.

Крім того, усередині Міністерства оборони спеціалісти можуть змінити назву номенклатури і вирішити, що вона не підпадає під дію цього закону. Або будуть внесені зміни, або Міністерство добровільно розширить свій функціонал. І покаже, що воно відкрите перед суспільством. Адже репутаційні втрати міністерства доволі високі, і міністр мав би бути зацікавлений у такому.

Але закон не усуває корупцію, а лише відкриває нам доступ до інформації про неї. Той самий принцип, що є у «Прозорро»: можна побачити, хто, що, де і скільки закуповує. З 2016 року ця система показала, що у величезній кількості закупівель відбувався повний треш. Люди уклали угоди за завищеними цінами із посередниками, які працювали як підставні компанії. Коли приходила ТОВка із якоюсь юридичною особою для того, щоб виграти тендер. І завдяки прозорості інформації, частині зловживань вдалося запобігти.

Тут можна провести аналогії із нинішніми оборонними закупівлями. Якщо ми побачимо, що закон допоможе приборкати корупцію, цей напрям треба буде розвивати. Але йдеться лише про відкритість процесів для громадськості. А не про те, що корупцію прибирають.

Коли війна закінчиться, знімуть чимало обмежень. І буде ще багато історій, які зможуть розслідувати правоохоронні органи – терміни не спливають. Потрібен громадський контроль. Мені колись сказали у британському посольстві, що громадський контроль у нашій країні – один із найсильніших у світі. Мало де активісти можуть так сильно впливати на уряд своєї країни. Тому я сподіваюся, що ці люди триматимуть усе у фокусі до того часу, коли можна буде включитися. І ті, хто не працював на перемогу, а шкодив їй, дійсно понесуть покарання (https://censor.net/ua/blogs/3416216/yayitsya_za_tsoyuyak_u_magazin_abo_chi_dopomoje_podolati_koruptsyu_noviyi_zakon_pro_prozorst_v_oboronnih). – 2023. – 04.05).

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: проєкт «Право-Justice»

Члени органів суддівського врядування на військовій службі: ризики для судової реформи України

Через те, що один із членів Вищої ради правосуддя перебуває на військовій службі, існує вірогідність, що рішення цього органу у майбутньому можуть піддати сумніву. Як вирішити проблему?

Нагадаємо, на початку січня 2023 р. XIX позачерговий з'їзд суддів обрав 8 членів Вищої ради правосуддя за своєю квотою. Це дозволило майже після річної перерви розблокувати роботу цього органу суддівського врядування. Станом на початок травня 2023 року загальна кількість членів ВРП становить 17 осіб, більшість з яких судді.

Одним із членів ВРП, яка була обрана XIX позачерговим з'їздом суддів, є Олена Ковбій, суддя Херсонського окружного адміністративного суду. З початком повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну вона добровільно мобілізувалася до лав Збройних сил України. Крім того, нині суддя Ковбій також офіційно перебуває у тимчасовому відрядженні в Одеському окружному адміністративному суді, куди

раніше була переведена наказом голови Верховного Суду у зв'язку з окупацією Херсонської області.

Слід зауважити, що, згідно з процедурою, судді, обрані на посади членів ВРП, на час здійснення своїх повноважень тимчасово відряджаються з судів наказами голів судів. Проте акт про відрядження судді Ковбій так і не надійшов до ВРП, оскільки раніше вона була звільнена від виконання обов'язків судді для проходження військової служби. Більше того, законодавство не передбачає можливості розірвання контракту у разі призначення на посаду члена ВРП як конституційного органу. На практиці суддя Ковбій фактично не була зарахована до штату ВРП та не отримує заробітну плату члена ВРП. Водночас вона брала участь у засіданнях ВРП та, відповідно, у голосуваннях за ті чи інші рішення до середини квітня 2023 року. Тоді суддя Ковбій була змушена тимчасово залишити роботу у ВРП через неможливість її поєднання зі службою у ЗСУ.

Таким чином, виникла унікальна ситуація, коли одна особа одночасно поєднує обов'язки члена ВРП, судді та військовослужбовця. Очевидно, що даний випадок потребує законодавчого вирішення, адже, з одного боку, член ВРП не може повноцінно виконувати свої обов'язки (не може бути зарахованим до штату ВРП), а з іншого, існує ризик належного функціонування ВРП як колегіального органу та правомірності його рішень.

На початку лютого цього року у Верховній Раді України був зареєстрований законопроект № 8409, яким пропонується дозволити військовослужбовцям під час воєнного стану припиняти дію контракту у зв'язку з обранням на посаду члена ВРП. На жаль, законопроект і досі перебуває на стадії розгляду в комітетах.

З одного боку, можна сказати, що у подібній ситуації знаходиться не лише ВРП, але й інші центральні органи виконавчої влади. Здавалося б, розширення дії закону може штучно створити лазівку для уникнення виконання військового обов'язку громадянами, проте ситуація з ВРП є справді унікальною та потребує вирішення ad hoc.

Більше того, пропонується доопрацювати відповідний законопроект з урахуванням того, що, крім ВРП, подібна ситуація може торкнутися й Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Варто зауважити, що серед 32 кандидатів в члени ВККС 4 – чинні військовослужбовці. Нещодавно кандидат на посаду члена ВККС Роман Куйбіда був змушений припинити участь у конкурсі через військову службу.

Кейси ВРП та ВККС – унікальні. На відміну від інших органів центральної влади перший орган більше року залишався неповноважним, а другий – взагалі три роки. Крім того, запуск їхньої роботи – це частина рекомендацій Європейської Комісії для збереження статусу кандидата в члени ЄС Україною у частині здійснення судової реформи, тож зволікання з вирішенням окресленої проблематики загрожує нашим європерспективам (https://lb.ua/blog/pravo_justice/554594_chleni_organiv_suddivskogo.html). – 2023. – 10.05).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Ксенія Алектанкіна, аналітичниця Вокс Україна, керівниця проєкту Індекс реформ

Шопінг за електронні гроші і ваучери за зруйноване житло: які зміни в законодавстві маємо від початку 2023 року

В аналітичному центрі Вокс Україна є проєкт Індекс реформ. З 2015 року ми аналізуємо нормативні акти за шістьма складовими. Загалом майже 50 незалежних експертів (науковців, громадських активістів, фінансистів, аналітиків) оцінюють очікуваний вплив документа на «правила гри» в країні чи певній сфері. Найвищу оцінку +5 отримують ті зміни, які зменшують можливості для корупції, стимулюють конкуренцію тощо. Антиреформами з оцінкою -5 експерти називають зміни, які збільшують можливості для корупції, встановлюють ціни на окремі товари нижче за ринковий рівень тощо.

Початок 2023 року: ключові зміни

Найвищу оцінку експертів отримали два закони та одна постанова.

Закон про прозорість в оборонних закупівлях. Він частково зумовлений нещодавніми скандалами щодо завищених цін на продукти, які закупляє Міноборони. Закон вимагає оприлюднювати оголошення про закупівлю на сайті закупівельника та в електронній системі Prozorro.

Закон, що розширює використання електронних грошей. Він майже прирівняв електронні гаманці до банківських рахунків. Електронними грошима можна розраховуватися за товари й послуги, отримувати “відрядні”, сплачувати податки. Електронні гаманці треба ставити на облік у податкову – це виводить електронні гроші з сірої зони, де ними користувалися для уникнення податків.

Постанова про відбудову пошкоджених об’єктів з урахуванням вимог безбар’єрності та енергоефективності. Відповідно до неї, усі товари, придбані за гроші держави (наприклад, громадський транспорт), мають бути доступними для маломобільних людей та людей з вадами зору, слуху тощо. При будівництві нових чи відновленні пошкоджених споруд обов’язково треба враховувати вимоги з енергоефективності, цивільного захисту та потреб маломобільних людей.

Щоправда, консультант з безбар’єрності та просторової інклюзії Володимир Висоцький вказує на ризики впровадження постанови: «Ключовим викликом залишається саме питання ефективного контролю за дотриманням цих норм та забезпечення дієвого механізму невідворотного притягнення до суворой відповідальності за їхнє порушення. Жодних положень щодо цих аспектів Постанова № 152 не містить».

Нуль балів: суперечливі реформи

0 балів від експертів отримала постанова Кабміну про створення Українського молодіжного фонду. Головний експерт групи РПР «Молодіжна політика» Юрій Юзич говорить: «Фонд підтримки української молоді дуже потрібний. Щоб ініціативи молодих людей, які народжуються в громадах, могли отримувати підтримку держави (особливо в тих випадках, де на місцях буквально немає коштів). Проте, в процесі фіналізації закону

зроблено надто мало для того, щоб ця нова інституція була успішною та ефективною». Одним з ключових ризиків експерти вважають неефективність використання бюджетних коштів у галузі, яка успішно працює без втручання держави.

Зміни у ключових сферах

Людський капітал. Кабмін ухвалив порядок перенавчання безробітних за принципом «гроші ходять за людиною» – безробітному надаватимуть сертифікат на навчання, а той самостійно вирішуватиме, де його використати. Максимальна сума за сертифікатом – 10 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (зараз це 26 840 грн).

Уряд розширив перелік тих, хто може отримати від держави ваучери на навчання. До нього додані українці, звільнені з військової служби після участі у бойових діях, люди, які дістали поранення та люди з інвалідністю.

Також звільненим з полону українцям та їхнім дітям держава надала пільги для здобуття професійно-технічної, передвищої та вищої освіти. Йдеться про повну чи часткову оплату навчання, а також про пільгові кредити на освіту, соціальну стипендію, безоплатне проживання в гуртожитку тощо.

Монетарна система. У цій сфері важливою є постанова про врегулювання діяльності Експортно-кредитного агентства (ЕКА). Це стосується вимог до структури власності і її розкриття, безвізного нагляду, планових та позапланових перевірок агентства.

Також Нацбанк ухвалив додаткові вимоги для авторизації діяльності надавачів фінпослуг. Вони стосуються ділової репутації працівників, які відповідають за фінансовий моніторинг. Надавачі фінпослуг мають опитати користувачів про їхні зв’язки з країною-агресором та передати результати опитування НБУ.

Ще одна зміна – запуск системи електронних платежів (СЕП), що працюватиме в цілодобовому режимі (24/7). Це наступний крок після впровадження у 2020 році СЕП, яка працювала 23/7. Тепер система не «вимикатиметься» на одну годину вночі, банківські операції відображатимуться фактичною датою їх проведення.

Державні фінанси. Закон про компенсацію за зруйноване та пошкоджене майно. Власники майна, їхні спадкоємці, управителі багатоквартирних будинків зможуть отримати від держави компенсацію за нерухомість, якщо вона станом на 24 лютого 2022 року перебувала на підконтрольній території та була пошкоджена чи зруйнована внаслідок нападу РФ. Якщо житло було пошкоджене, то компенсація буде у вигляді будівельних матеріалів чи будівельних робіт. Якщо знищене – власники зможуть отримати ваучери на купівлю нового житла або гроші на спецрахунок, які можна буде витратити тільки на будівництво, якщо це приватний будинок.

Реформи початку 2023 року: підсумок

Торік Україна отримала статус кандидата в ЄС, відтак влада активно впроваджувала довгоочікувані реформи. Але з приходом 2023 року цей запал згас і реформи уповільнилися. Ми сподіваємося, що це не кінець, а лише підготовка до наступного потужного ривка. Адже реформи – це не лише передумова вступу до Євросоюзу та отримання фінансової підтримки від ЄС. Це необхідна складова економічної стійкості України в умовах надзвичайних викликів, з якими держава зіштовхується щодня (https://lb.ua/blog/voxukraine/554706_shoping_elektronni_groshi_i_vaucheri.html). – 2023. – 11.05).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Наталія Галецька, депутатка Львівської облради, фракція «Голос»

Імпортне перемир'я. Чи має шанс Україна на перемогу і що робити?

П'ятьом країнам-членам ЄС, які звинувачували український імпорт в обвалі місцевих цін, здається, вдалося дотиснути Єврокомісію. Напередодні вона ухвалила виняткові та тимчасові запобіжні заходи щодо імпорту окремих сільськогосподарських товарів із України. Заборона поширюється на імпорт чотирьох сільськогосподарських продуктів – пшениці, кукурудзи, ріпаку та насіння соняшнику, які походять з України.

Таким чином хочуть «усунути логістичні проблеми», пов'язані із цими товарами в Болгарії, Угорщині, Польщі, Румунії та Словаччині. Документом передбачено, що на час дії заборони, а це з 2 травня по 5 червня 2023 року, ці товари можуть бути імпортовані в інші країни-члени ЄС, крім згаданих п'яти. Водночас через їхню територію може здійснюватись транзит української продукції.

Таке рішення – доволі компромісне, але тимчасове і не вирішує проблему, яка виникла щодо правил та норм імпорту українських товарів до ЄС. Адже відкриває і іншим країнам можливість вимагати від ЄС потрібних конкретно їм рішень (при чому рішень не лише щодо України, а й інших країн). Звісно, Україна вдячна за військову допомогу, яка надається країнами ЄС і не лише. Але у сфері міжнародної торгівлі нам теж потрібна підтримка та чіткі правила гри. І в цьому аспекті своєчасна правова кваліфікація буде дуже помічною.

Трішки передісторії. У 2022 році у відповідь на російську агресію в Україні, Єврокомісія запровадила безмитний безквотний режим ввезення на територію країн-членів українських товарів. Не по всіх групах товарів, зважаючи на санітарні та фітосанітарні норми Україна отримала доступ на ринок ЄС (наприклад, такого доступу немає по низці груп м'яса). Але загалом з того часу Україна змогла імпортувати набагато більші обсяги різної продукції на весь ринок ЄС. Адже у Євросоюзі він спільний з вільним рухом, тож немає значення в яку країну Україна здійснює ввезення – Німеччину, Польщу чи Францію. Такий режим мав діяти впродовж року і завершується у червні 2023.

У лютому Єврокомісія оголосила, що такий режим буде продовжено, але тоді жодного нормативно-правового документа ухвалено не було. Також існувала ще одна проблема щодо так званих «транспортних дозволів». Вона була вирішена укладанням спеціального договору про автомобільні перевезення між Україною та Євросоюзом строком на рік, і її термін закінчується в червні цього року (хоча і ніби є домовленість про продовження).

Тож щоб підтримати Україну у війні з росією, Євросоюз паралельно з військовою допомогою здійснив і підтримку економіки.

Водночас, відповідно до внутрішніх правил, Єврокомісія зобов'язана моніторити обсяги імпорту на територію країн-членів ЄС і вона це робить дуже добре. Поступки для України – це був політичний сигнал росії, що Європа не дасть нам програти у війні. Зокрема у транзитній війні, яку росія розпочала щодо України ще у 2013 році шляхом блокування експорту українських товарів через свою територію, коли Україна хотіла підписати Угоду про асоціацію з ЄС.

Тепер про рішення, які запровадили раніше одноосібно Польща, Угорщина, Болгарія, Словаччина та Румунія щодо обмеження імпорту сільськогосподарських товарів з України. Їх можна оцінювати з точки зору політики, економіки, права. Не буду заглиблюватися у політику, майбутні виборчі перегони, не торкатимуся і економічної складової. Але зупинюся саме на юридичній, яка є основою міждержавних домовленостей. Між Україною та країнами, що вжили обмеження діють певні правові норми. І у цьому аспекті їхні дії можна оцінювати з точки зору права Світової організації торгівлі, з точки зору Угоди про асоціацію і з точки зору внутрішнього права ЄС.

Порушення Угод СОТ

Якщо дивитися з точки зору права СОТ, членами якої є всі країни, які застосували обмеження, то порушено мінімум три статті. Стаття I ГАТТ 1994 – порушення режиму найбільшого сприяння, стаття II – порушення тарифних зобов'язань, стаття 5 – порушення транзиту. Ще є низка порушень ГАТС – у сфері послуг, наприклад послуг перевезень, логістичних тощо. У рамках СОТ можна ініціювати спір, більше того, оскільки і Україна, і ЄС є сторонами МРІА – можемо довести спір до логічного кінця та застосувати процедури відкликання поступок – тобто підвищення мит на низку імпортованих товарів з ЄС, наприклад, на «молочку».

Порушення Угоди про асоціацію

У цьому контексті порушено статті 34, 35 (заборона імпорту) та ч. 4 статті 76 (порушення

правил щодо транзиту). Навряд чи ЄС вдасться обґрунтувати такі дії міркуваннями безпеки або іншими винятками, адже ситуація з фермерами не стосується всього ЄС, окрім цього таке обґрунтування відсутнє і в самих державах-членах ЄС. Тут діями української сторони могли би бути – запит на консультації, можливо, оновлення переліку арбітрів з української сторони.

Порушення права ЄС

Запровадження будь-яких обмежень чи навпаки окремими країнами попри рішення вищих керівних органів ЄС, особливо якщо вони скоординовані, можуть призвести до руйнування спільного ринку Євросоюзу (до прикладу, вільного обігу товарів, що є економічною основою існування ЄС як наднаціонального об'єднання). Європейська комісія у разі виявлення порушення установчих договорів зобов'язана звернутися до Суду ЄС. Тому у європейських інституціях дуже мало вибору: або досягти згоди з державами-членами ЄС щодо усунення порушень, або усім країнам-членам дається чіткий сигнал, що правила спільного ринку можна порушувати. А це, як уже було згадано, може відчинити скриньку Пандори і спровокувати непередбачувані рішення всередині Євросоюзу. Напевно, тому і було ухвалене компромісне рішення ЄС від 2 травня 2023 р. тривалістю всього 1 місяць.

Варто зауважити, що і рішення ЄС від 2 травня 2023р. важко назвати бездоганним з правової точки зору. Так, справді стаття 4 Регламенту 2022/870 від 30 травня 2022 року передбачає право ЄС застосувати захисні заходи. Проте є низка для застосування таких заходів. По-перше, захисні заходи застосовуються у формі відновлення імпортованих мит, що передбачені Угодою про асоціацію, а не повної заборони імпорту. По-друге, такі захисні заходи застосовуються після проведення розслідування. Виняток становить пункт 9 статті 4, котрий дозволяє застосовувати будь-які попереджувальні заходи, якщо неможливим є проведення розслідування, такі заходи мають відповідати як Угоді про асоціацію, так і Угодам СОТ.

А от тут постає багато питань – адже заходи запроваджено лише до українських товарів,

із заборною імпорту, а не відновленням торговельного режиму на рівні Угоди про асоціацію. Рівноцінно, цікавими до дослідження видаються також і причини логістичних перешкод, адже це і відсутність нових пунктів пропуску, і тривалість огляду товарів і осіб у пунктах пропуску, і недостатність працівників санітарного та фітосанітарного контролю, так як і нестача пунктів зберігання сільськогосподарської продукції на території держав-членів ЄС, так і на території України також.

Ключове питання зараз: яким має бути правове регулювання міжнародної торгівлі між Україною та ЄС, щоб забезпечити національні інтереси України? Як на мене, передовсім потрібно дати публічну правову оцінку діям держав-членів ЄС, хоча би в наукових колах. Чи офіційно розпочинати консультації в рамках процедури вирішення суперечки – з огляду на рішення ЄС поки, мабуть, не варто, але дипломатичні сигнали точно варто відправити. А ще спробувати пришвидшувати та розкривати інші транзитні шляхи (Румунія і Туреччина).

Проводити багаторівневі переговори з державами-членами ЄС окремо та з ЄС окремо. При цьому експортерам слід бути готовим до запровадження цифрових інструментів моніторингу експорту в ЄС та транзиту. Мабуть, також доцільно ретельно проаналізувати статті українського експорту до ЄС, зокрема ЄС дуже зацікавлений в експорті з України критичних корисних копалин. Рівноцінно, як і українській владі варто активніше ініціювати та вчасно реалізовувати розбудову прикордонної інфраструктури.

Бо у цьому аспекті умовне перемир'я це добре. Головне, не втратити шанс встановити стійкий мир з чіткими юридичними правилами гри. Адже відсутність єдності на економічній лінії захисту Україна – ЄС дає шанс росії зміцнити свої позиції та отримати перевагу у торговельній війні, котру росія розпочала ще з 2013 року. А це не вигідно нікому в цивілізованому світі (https://zaxid.net/importne_peremirya_chi_maye_shans_ukrayina_na_peremogu_i_shho_robiti_n1562899). – 2023. – 04.05).

Блог на сайті «Zaxid.Net»

Про автора: Павло Бакунець, народний депутат України, Об'єднання «Самопоміч»

Постраждали на Яворівському полігоні мають отримувати грошові компенсації та пільги

І не лише на Яворівському. Днями Верховна Рада у першому читанні ухвалила законопроект № 9110. Він розширює дію закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» на військових, які постраждали внаслідок російських атак по полігонах, військових частинах та навчальних центрах.

Система визначення зарплат, пільг та компенсацій щодо військових дуже складна, особливо під час війни. Природньо, що хочеться забезпечити найбільші виплати і всі можливі виплати чи статуси. Адже, як можна оцінити у фінансовому еквіваленті героїчні вчинки захисників та захисниць, вони роблять те, що не вимірюються грошима. Наприклад, скільки коштує відбити атаку вагнерів? Чи прикрити побратимів? Чи відпрацювати артою точно по противнику і зберегти сотні життів українських захисників? Чи збити літак, який планував скинути бомбу на дитячий садок? Хіба такі вчинки мають ціну?

Чи можна сказати, що поранення військового на полі бою коштує Х грн, а поранення військового інструктора на полігоні внаслідок ракетної атаки не коштує нічого? Точно ні, але, на жаль, така проблема існує.

Із 24 лютого 2022 року певна кількість мобілізованих українців отримали поранення внаслідок ударів ворога по 184-му навчальному центру Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, 169-му навчальному центру «Десна» імені князя Ярослава Мудрого та інших схожих локаціях по всій країні. На жаль, частина військових від цих ударів загинула. Однак, ні вони, ні їх сім'ї наразі не можуть претендувати на виплати та пільги як учасники бойових дій.

Ми з колегами написали і зареєстрували законопроект № 9110, який вирішує цю

проблему. Верховна Рада підтримала його у першому читанні.

Кого стосується законопроект?

Військових, які отримали поранення чи загинули внаслідок російських атак по полігонах, військових частинах, навчальних центрах, та їх сімей.

Що він змінює?

Розширює дію положень закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» на згаданих вище осіб, зокрема, надає статус Захисників України з інвалідністю та члена сім'ї загиблого Захисника чи Захисниці України.

Чому це важливо?

Це дозволить забезпечити військовослужбовців та їх сім'ї соціальними гарантіями, зокрема, вони зможуть отримати безоплатну психологічну допомогу в Україні або, на період дії воєнного стану, за кордоном. Також сім'я загиблого героя сім'я отримає одноразову грошову допомогу у розмірі 750-кратного прожиткового мінімуму, зараз це 2 млн грн. Крім цього, на таких військових будуть поширюватися ще 23 категорії пільг та соціальних гарантій з закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Попереду – голосування в цілому, але впевнений, що Верховна Рада прийме необхідне рішення якнайшвидше (https://zaxid.net/porazhdali_na_yavorivskomu_poligoni_mayut_otrimuvati_groshovi_kompensatsiyi_ta_pilgi_n1562913). – 2023. – 04.05).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Соломія Скробач, правник, конституціоналіст

Контракт чи мобілізація?

Збройні Сили України та інші військові формування комплектуються військовослужбовцями шляхом призову на службу або прийняття на службу шляхом підписання контракту. Проходження служби за контрактом здійснюється у добровільному

порядку, мається на увазі добровільний вступ на службу.

Військовослужбовцями вважаються особи, які проходять військову службу, відтак і мобілізовані, і контрактники – користуються правами військовослужбовця.

Зокрема, як за мобілізованими, так і за контрактниками під час дії особливого періоду зберігається місце роботи і посада відповідно до частини 3 статті 39 Кодексу законів про працю України, вони можуть продовжувати діяльність як ФОП, якщо не є військовими посадовими особами в силу положень статті 39 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», вони користуються соціальним і правовим захистом – грошове забезпечення, пільги. Водночас іпотечне кредитування (програма «єОселя») є доступним для військовослужбовців Збройних Сил за контрактом, при цьому відповідно до статті 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального статусу» учасники бойових дій мають право на одержання позики на будівництво, реконструкцію або капітальний ремонт жилих будинків, з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва. І мобілізовані, і контрактники можуть набути статусу учасника бойових дій, якщо вони брали участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини у складі Збройних Сил України чи інших військових формувань, визначених Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом під час дії воєнного стану призов на строкову військову службу не проводиться, на строкову військову службу призивались громадяни віком від 18 до 27 років, відтак статус військовозобов'язаного (особи, яка перебуває у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період) набувається з 27 років. На разі Кабінет Міністрів України підтримав пропозицію Міністерства оборони

України щодо фактично набуття статусу військовозобов'язаного з 25 років.

Таким чином бути мобілізованим і взяти безпосередню участь у бойових діях можна з 27 років, а підписати контракт можна з 18 років.

Мобілізовані можуть перейти на військову службу за контрактом відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Контракти можуть укласти іноземці та особи без громадянства. Під час дії особливого періоду з моменту введення воєнного стану для військовослужбовців, у яких закінчився строк служби, військова служба продовжується понад встановлені строки, і для контрактників дія контракту продовжується до оголошення демобілізації. Водночас підстави для звільнення зі служби різняться.

Для мобілізованих є більше підстав звільнення зі служби. Зокрема, не є підставою для розірвання контракту з військовослужбовцем з моменту введення воєнного стану наявність дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю та/або одного із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю I чи II групи (за виключенням необхідності здійснення постійного догляду чи опіки) та перебування на утриманні військовослужбовця трьох і більше дітей віком до 18 років, хоча це є підставами для звільнення від служби мобілізованого. Контракт може бути припинено за власним бажанням для військовослужбовців із числа іноземців та осіб без громадянства.

Також слід звернути увагу, що для потреб Збройних Сил України та інших військових формувань на військову службу за контрактом можуть бути прийняті громадяни України з числа осіб, звільнених з військової служби, які не досягли граничного віку перебування на військовій службі і визнані військово-лікарськими комісіями непридатними до військової служби за станом здоров'я за наслідками захворювань, поранень (травм, контузій, каліцтв), за винятком окремих захворювань, встановлених за переліком МОЗ.

Таким чином суттєвими є відмінності у призові/прийнятті на військову службу та звільненню з останньої, зокрема законодавчі положення зводяться до того, що дієздатні

особи, які не підлягають мобілізації, водночас добровільно готові виконувати обов'язок захисту Вітчизни, можуть підписати контракт (https://censor.net/ua/blogs/3416681/kontrakt_chy_mobilizatsiya). – 2023. – 06.05).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Богдан Драп'ятний, заступник міністра внутрішніх справ України

Скасування обов'язковості транзитних номерних знаків та можливість передачі номерних знаків під час перереєстрації автомобіля

Кабінет Міністрів України прийняв два нормативні акти, спрямовані на системне покращення роботи сервісних центрів МВС, забезпечення цифровізації послуг і підвищення якості їх надання. Розкриємо сутність цих актів.

1.Транзитний номерний знак – необов'язковий

У першій половині серпня цього року набуде чинності постанова Уряду, яка скасовує обов'язковість придбання та використання транзитних номерних знаків для нових автомобілів, придбаних в автосалоні. Ідея цього підходу зумовлена тим, що здебільшого практичної потреби в транзитних номерах такий покупець не мав.

На сьогодні 90 % людей, купуючи новий автомобіль, звертаються до найближчого сервісного центру МВС та здійснюють реєстрацію (експертне дослідження нових автомобілів не проводиться), а тому транзитні номерні знаки фактично не використовуються. Причому сплачується їхня вартість – 111 грн. У період з 24 лютого 2022 року по 01 травня 2023 року в Україні зареєстровано 45 399 нових легкових автомобілів.

Зараз ми надаємо право автосалонам за бажанням покупця, без нотаріальної довіреності, подавати документи на реєстрацію транспортного засобу до сервісних центрів МВС, отримувати номерні знаки та свідоцтво про реєстрацію. Тобто, купуючи автомобіль,

особа виїздить з автосалону із зареєстрованим транспортним засобом, не здійснюючи візит у сервісний центр МВС.

Водночас ми дотримуємося філософії максимальної свободи вибору для громадянина. Якщо автомобіль людина купує в Києві, а зареєструвати планує в іншому регіоні – матиме змогу придбати й використати транзитний номерний знак (максимальний термін його використання – 10 днів), адже рух транспортного засобу без номерних знаків не дозволяється.

Ця ініціатива визріла внаслідок конструктивної комунікації МВС з представниками ринку автотранспорту, аналізу суспільного запиту й дотримання послідовності політики максимальної дерегуляції, яка визначена Главою держави та Прем'єр-міністром України.

2. Повноцінно впроваджено можливість передачі номерного знака від продавця до покупця під час перереєстрації транспортного засобу

На сьогодні продавець не може передати номерний знак одночасно з продажем автомобіля (за винятком перереєстрації на близьких родичів), а зобов'язаний віддати його на знищення або залишити на платне зберігання з перспективою подальшого закріплення на своєму іншому транспортному засобі.

Як показує досвід, якщо номерний знак продавця подобається покупцеві, а останній не заперечує його передачу – недоцільно та нераціонально знищувати такий номерний знак.

Завдяки підтримці Уряду прийнято відповідні зміни до постанови, якими продавцеві надається право розпоряджатися номерними знаками під час відчуження транспортного засобу. Таким чином, новий власник матиме змогу отримати наявний номерний знак і не сплачувати додаткові 250 грн за новий.

Реалізація цих двох актів є частиною визначених Міністром внутрішніх справ України Ігорем Клименком пріоритетів розвитку Головного сервісного центру МВС на 2023 рік.

Зокрема, як ми уже зазначали, з червня цього року набуде чинності постанова Уряду,

яка надає можливість вибору, бронювання та придбання номерних знаків через застосунок Дія або електронного кабінету водія, а в перспективі – також можливість доставки номерних знаків поштою. Реалізацію проекту онлайн перереєстрації транспортного засобу заплановано на вересень цього року.

Тобто за умови своєчасної реалізації організаційно-технічної складової вищезазначених ініціатив, вже у жовтні 2023 року громадяни матимуть змогу здійснювати онлайн перереєстрацію автомобіля. При цьому залишається можливість і традиційного способу перереєстрації – у сервісному центрі МВС. Крім того, охочі зможуть замовити номерний знак онлайн/офлайн або за згодою колишнього власника залишити попередній. У разі замовлення номерного знаку онлайн його можна буде отримати в поштовому відділенні або особисто, відвідавши сервісний центр МВС.

Від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну формування державної політики у сфері надання державних сервісних послуг спрямоване на максимальну цифровізацію, мобільність, безперешкодність, гнучкість, можливість розширення географії (послуги за кордоном).

У сукупності впровадження цифрових проєктів є наскрізним інструментом покращення якості послуг, викорінення корупційних ризиків, формування довіри населення до державних органів.

Головне – щоб зміни на краще відчували громадяни України. Це, безперечно, зміцнюватиме віру в нашу Перемогу й гідне життя в мирній Україні. Ми відчуваємо незмінну підтримку Президента, Парламенту й Уряду. Політична воля на позитивні зміни, які відчувають громадяни, – непорушна. Тому кожен з нас робить свій щоденний внесок у майбутню Перемогу України та подальшу інституційну стійкість і повоєнну відбудову! (https://censor.net/ua/blogs/3417227/skasuvannya_obovyazkovost_tranzitnih_nomernih_znakv_ta_mojlivst_peredach_nomernih_znakv_pd_chas_pererestrats). – 2023. – 09.05).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Ігор Дашутін, доктор юридичних наук, суддя Верховного Суду в Касаційному адміністративному суді

Ігор Дашутін: Вплив судової практики на правозастосування – чи змінюються підходи податківців у типових ситуаціях

Справи щодо оскарження податкових повідомлень-рішень: доведення податковим органом нереальності господарських операцій платника податків із його контрагентами.

У порівнянні з минулими роками можна спостерігати, що податківці більшою мірою якісніше складають акти перевірок та відходять від формального підходу, в основу якого було покладено відсутність або недоліки в певних первинних документах.

Майже в кожній постанові Верховного Суду підкреслюється, що:

«Сама собою наявність або відсутність окремих документів, а так само помилки у їх оформленні не є підставою для висновку про відсутність господарської операції, якщо з інших даних вбачається, що фактичний рух активів або зміна у власному капіталі чи зобов'язаннях платника податків у зв'язку з його господарською діяльністю мали місце.»

У своїх рішеннях Верховний Суд системно дотримується правової позиції:

«Надання податковому органу належним чином оформлених документів, передбачених законодавством про податки та збори, з метою одержання податкової вигоди є підставою для її одержання, якщо податковий орган не встановив та не довів, що відомості, які містяться в цих документах, неповні, недостовірні та (або) суперечливі, є наслідком укладення нікчемних правочинів або коли відомості ґрунтуються на інших документах, недійсність даних в яких установлена судом. Про необґрунтованість податкової вигоди можуть свідчити підтверджені доказами доводи податкового органу, зокрема, про неможливість реального здійснення платником податків зазначених операцій з урахуванням

часу, місця знаходження майна або обсягу матеріальних ресурсів, економічно необхідних для виробництва товарів, виконання робіт або послуг, нездійснення особою, яка значиться виробником товару, підприємницької діяльності; відсутність необхідних умов для досягнення результатів відповідної підприємницької, економічної діяльності у зв'язку з відсутністю управлінського або технічного персоналу, основних коштів, виробничих активів, складських приміщень, транспортних засобів; відсутність первинних документів обліку».

Наприклад:

постанова від 10.08.2022 у справі № 120/1580/19-а

У цій справі податковий орган комплексно підійшов до збору доказової бази на підтвердження нереального характеру господарських операцій позивача, зокрема:

– встановив недоліки у поданих первинних документах, а також неподання їх в повному обсязі;

– надіслав запити до суб'єктів господарювання, фізичних осіб-власників транспортних засобів, вказаних у товарно-транспортних накладних, а також відповідних регіональних сервісних центрів МВС та на підставі відповідей встановив, що фізичні особи-власники транспортних засобів, вказані у товарно-транспортних накладних, не надавали послуг позивачу щодо перевезення товару на зерновий склад;

– у товарно-транспортних накладних зазначено пункт навантаження – Івано-Франківська область, Долинський район, с. Діброва та с. Ангелівка. На запити ГУ ДПС у Вінницькій області до органів місцевого самоврядування на підтвердження факту знаходження на підвідомчих їм територіях зернових складів отримано відповіді про відсутність зернових складів на таких територіях;

– встановив відсутність земельних ділянок, трудових ресурсів, активів у контрагента позивача.

З метою перевірки цих та інших обставин у зв'язку з тим, що суди не в повній мірі

дослідити усі фактичні обставини, справа була направлена на новий розгляд.

Справи щодо оскарження рішень про відмову в реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування

Ця категорія справ є досить чисельною і з огляду на судову практику розгляду цих справ: у переважній більшості вони вирішуються на користь платників податків.

Причиною цього є те, що зазвичай рішення податкового органу не відповідають вимогам щодо чіткості та зрозумілості, та породжують їх неоднозначне трактування, що, у свою чергу, впливає на можливість реалізації права або виконання обов'язку платником податків виконати волевиявлення суб'єкта владних повноважень.

Мова йде про те, що рішення податкового органу про відмову в реєстрації податкових накладних містять лише загальне твердження про ненадання документів платником податків, без конкретизації (підкреслення) конкретного переліку документів, які, на думку комісії, не надані.

У постанові від 03.11.2021 у справі № 360/2460/20 Верховний Суд за наслідками аналізу положень Порядку № 520 (наказ Мінфіну від 12.12.2019 № 520) зазначив, що можливість надання платником податків вичерпного переліку документів на підтвердження правомірності формування та подання податкової накладної до реєстрації в ЄРПН прямо залежить від чіткого визначення податковим органом конкретного виду критерію оцінки ступеня ризиків з зазначенням необхідності надання документів за вичерпним переліком, відповідно до критерію зупинення реєстрації податкової накладної, а не довільно, на власний розсуд.

При цьому, у ряді постанов (від 18.06.2019 у справі № 0740/804/18; від 23.02.2023 у справі № 420/9924/20, від 12.04.2023 у справі № 420/4704/19) Верховний Суд наголошує:

«Загальними вимогами, які висуваються до акта індивідуальної дії, як акта правозастосування, є його обґрунтованість та вмотивованість, тобто наведення податковим органом конкретних підстав його

оформлення (фактичних і юридичних), а також переконливих і зрозумілих мотивів його прийняття. Можливість надання платником податків вичерпного переліку документів на підтвердження правомірності формування та подання податкової накладної прямо залежить від чіткого визначення фіскальним органом конкретного виду критерію оцінки ступеня ризиків. Вживання податковим органом загального посилання на пункт Критеріїв, без наведення відповідної підстави і розрахованих показників за критерієм, якому відповідає платник податку, є неконкретизованим та призводить до необґрунтованого обмеження права платника податків бути повідомленим про необхідність надання документів за вичерпним переліком, відповідно до критерію зупинення реєстрації податкової накладної, а не будь-яких на власний розсуд. Відтак, невиконання податковим органом законодавчо встановлених вимог щодо змісту, форми, обґрунтованості та вмотивованості акта індивідуальної дії призводить до його протиправності».

Справи щодо повернення бюджетного відшкодування ПДВ

Доводиться констатувати, що ця категорія справ є однією із найпроблемнішою з тієї точки зору, що податковий орган не враховує правову позицію Верховного Суду і платнику податків доводиться не один раз звертатися до суду за захистом своїх прав щодо отримання бюджетного відшкодування ПДВ.

Велика Палата Верховного Суду постановою від 12.02.2019 у справі № 826/7380/15, констатуючи недовіру існуючих механізмів бюджетного відшкодування, вказала на те, що такі способи захисту порушеного права, як зобов'язання контролюючого органу надати висновок про підтвердження заявленої платником податку суми бюджетного відшкодування або внести заяву товариства до Тимчасового реєстру заяв про повернення суми бюджетного відшкодування, не призведуть до ефективного відновлення права платника податку та, як наслідок, визнала єдиною можливим та належним способом захисту прав платника податків у таких спорах стягнення бюджетної заборгованості з ПДВ.

При цьому Велика Палата Верховного Суду стягнення суми відшкодування ПДВ застосувала саме як «інший (процесуальний) спосіб захисту порушеного права у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, який не суперечить закону і забезпечує ефективний захист таких прав», що допускається за наслідками судового розгляду спору з метою більш ефективного захисту прав платника і прямо впливає з приписів пункту 10 частини другої статті 245 КАС України.

Незважаючи на те, що така позиція ВП ВС була висловлена ще в 2019 році, актуальність проблеми бюджетного відшкодування не зменшується з огляду на кількість таких справ. Крім того, ці справи додатково породжують ще одну категорію спорів – стягнення пені за несвоєчасне повернення бюджетного відшкодування з ПДВ.

Справи щодо донарахування податкових зобов'язань за результатами камеральних перевірок

Окрему увагу слід звернути на категорію справ, коли податкові органи проводили документальні перевірки «маскуючи» під камеральні. Так, маючи у своєму розпорядженні певні документи, податкові органи «накладають» їх на податкову звітність платника податків та визначають йому податкові зобов'язання на підставі акта камеральної (а не документальної!) перевірки.

Зокрема, предметом судового розгляду стала камеральна перевірка, за результатами якої податковий орган збільшив податкове зобов'язання платника податків з орендної плати за земельні ділянки державної або комунальної власності, спираючись при цьому на укладені договори оренди землі. Однак у постанові від 17.04.2018 у справі № 812/872/17 Верховний Суд зазначив, що висновки здійсненої перевірки ґрунтуються на дослідженні не тільки даних податкової звітності, а й договорів оренди земельних ділянок, які не мають охоплюватись предметом камеральної перевірки. Крім того, суд зауважив, що аналіз достовірності сформованих платником показників податкової звітності під час камеральної перевірки не

здійснюється, а такі питання можуть бути предметом документальної перевірки.

За результатами розгляду цієї справи Суд наголосив, що підміна одного виду перевірки іншим видом перевірки не допускається.

Інша справа (№ 826/5165/17) – податковий орган за результатами камеральної перевірки зменшив суму бюджетного відшкодування з ПДВ на підставі наявної у нього інформації про безтоварність господарських відносин між платником податків та його контрагентом.

За результатами розгляду цієї справи Верховний Суд у постанові від 22.05.2018 вказав на відсутність у контролюючого органу повноважень під час проведення камеральної перевірки досліджувати правомірність сплати податків, з огляду на господарські відносини з контрагентом, оскільки камеральною перевіркою охоплюються лише показники податкової звітності, у зв'язку з чим перевірка будь-яких інших відомостей перебуває поза межами такої перевірки. Аналіз достовірності сформованих платником показників податкової звітності під час камеральної перевірки не здійснюється.

Незначна кількість подібних справ на розгляді ВС дає підстави припустити, що все ж таки податковий орган враховує вищезазначену правову позицію ВС у своїй діяльності.

Зловживання податковим органом правом на оскарження судових рішень

Окремо слід звернути увагу на неврахування податковим органом правової позиції Верховного Суду, якої системно дотримуються суди апеляційної інстанції щодо визнання неповажними підстав (неможливість сплати судового збору) для поновлення строків звернення із апеляційними/касаційними скаргами.

При цьому податкові органи часто посилаються на положення частини другої статті 299 КАСУ, вважаючи, що мають право звертатися з апеляційними скаргами впродовж одного року з дня складення повного тексту судового рішення.

Верховний Суд в ухвалах про відмову у відкритті касаційного провадження постійно наголошує, що органи державної влади,

маючи однаковий обсяг процесуальних прав та обов'язків поряд з іншими учасниками справи, мають діяти вчасно та в належний спосіб, дотримуватися своїх власних внутрішніх правил та процедур, встановлених в тому числі нормами процесуального закону, не можуть і не повинні отримувати вигоду від їх порушення, уникати або шляхом допущення зайвих затримок та невиправданих зволікань відтермінувати виконання своїх процесуальних обов'язків.

Законодавче обмеження строку оскарження судового рішення, насамперед, обумовлено специфікою спорів, які розглядаються в порядку адміністративного судочинства, а запровадження таких строків обумовлене досягненням юридичної визначеності у публічно-правових відносинах. Установлення процесуальних строків законом передбачено з метою дисциплінування учасників адміністративного судочинства та своєчасного виконання ними передбачених Кодексом адміністративного судочинства України певних процесуальних дій (<https://sud.ua/uk/news/blog/269289-igor-dashutin-vpliv-sudovoyi-praktiki-na-pravozastosuvannya-chi-zminyuyutsya-pidkhodi-podatkovitsiv-u-tipovikh-situatsiyakh>). – 2023. – 03.05).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олена Корогод, президент ГС «Органічна Україна», Громадська спілка виробників органічної сертифікованої продукції.

Законодавче регулювання здоров'я ґрунтів має бути єдиним для всієї Європи

Україна працює над програмами та стратегіями, які уможливають наближення до ЄС у сфері охорони ґрунтів. На жаль багато факторів збільшують негативний вплив на родючі українські ґрунти, що впливає на їхню продуктивність і екологічність.

Велика розораність (до 70% в деяких областях), інтенсивне, адаптоване землеробство, глобальні зміни клімату спричиняють ерозійні процеси, засолення та

ущільнення ґрунтів, зменшення вмісту гумусу і вважаються основними факторами деградації ґрунтів в Україні.

Через війну проблема значно загострилась. Великі площі України заміновані та забруднені вибухонебезпечними речовинами. Ми зіткнулись з новим видом забруднення, яке небезпечно не лише для ґрунтів.

Європейська інтеграція України та пов'язана з цим необхідність гармонізації українського законодавства з законодавством ЄС підіймає також питання охорони ґрунтів.

Проект «Німецько-український агрополітичний діалог (APD)», який реалізується за підтримки Федерального Міністерства продовольства та сільського господарства (BMEL) провів онлайн-конференцію «Законодавство і стратегії Європейського Союзу у сфері охорони ґрунтів».

Під час заходу обговорили основні напрями в стратегії ЄС стосовно охорони ґрунтів та законодавчі акти, що регламентують діяльність у цій сфері. Було представлено аналітичний документ «Законодавство і стратегії Європейського Союзу у сфері охорони ґрунтів», який був розроблений у 2022 році.

З аналітикою авторки дослідження доктором Андреа Бесте можна ознайомитись за посиланням – <https://bit.ly/44soM1f>

Наразі не існує загальноєвропейської політичної концепції із захисту ґрунтів. Законодавство держав-членів ЄС на національному рівні є дуже різним. Зовсім небагато держав-членів проводить комплексну політику із захисту ґрунтів, яка, як зазначено у звіті, часто обмежується заходами проти забруднення і консервації ґрунтів.

Україна активно долучається до розробки законодавства, яке б забезпечило комплексний підхід до захисту ґрунтів.

Урядом у лютому 2023 року створено Міжвідомчу робочу групу з питань гуманітарного розмінування. Також Мінагрополітики створює міжвідомчу робочу групу з питань аналізу стану ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, які зазнали впливу військових дій.

Основними завданнями якої будуть:

аналіз стану ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, які зазнали впливу військових дій;

дослідження впливу військових дій на землях сільськогосподарського призначення;

аналіз та оцінка впливу міграційних процесів у системі «ґрунт–рослина»;

розробка пропозиції з відновлення ділянок, на землях сільськогосподарського призначення;

розробка рекомендації для сільгоспвиробників, які працюють на землях сільськогосподарського призначення, які зазнали впливу військових дій;

підготовка пропозиції до проєктів нормативно-правових актів в частині забезпечення родючості ґрунтів та ліквідації наслідків забруднення.

Напрямок роботи з оздоровлення ґрунтів стає ключовим в Україні. Насамперед, це стабільне партнерство між наукою, освітою, державою та бізнесом для здійснення важливих стратегічних кроків щодо відродження родючості ґрунтів. Щоб об'єднати ключових стейкхолдерів ГС «Органічна Україна» та БТУ-ЦЕНТР створили Стратегічний комітет.

Стратегічний комітет з відродження родючості ґрунтів Органічної України бере активну участь в адаптації та розробці законодавства з охорони ґрунтів. Впровадження Спільної аграрної політики (САП) належить до важливих завдань європейських держав. Ми всі очікуємо, що Україна скоро стане членом ЄС, тому повинні разом долучитися до розробки та впровадження Європейських практик (https://censor.net/ua/blogs/3417455/zakonodavche_regulyuvannya_zdorovya_gruntv_ma_buti_dinim_dlya_vs_vropi). – 2023. – 10.05).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Оксана Заболотна, аналітикиня Центру спільних дій

Запізнілі рішення влади. Чому уряду та парламенту варто почати думати стратегічно?

Державні інституції, які здійснюють владу від імені народу, мають діяти ефективно, розсудливо та в інтересах народу. Ці критерії закладені в принципи доброго врядування, якими влада має користуватися задля розвитку суспільства та його добробуту. Під час війни рішення повинні бути ще й оперативними та своєчасними, а також забезпечувати нагальні потреби людей в умовах ворожого вторгнення.

Українській владі не завжди вдається діяти з дотриманням принципів доброго врядування – вчасно та ефективно. І це впливає на довіру громадян втрачає до своєї держави та віру у її спроможність вирішувати життєво важливі питання.

Показовими були рішення влади про евакуацію цивільного населення та доступ поранених захисників України до військово-лікарських комісій. Це питання безпеки цивільного населення і створення належних умов для тих, хто зараз захищає нашу незалежність. І в обох випадках держава ухвалювала рішення із величезним запізненням.

Евакуація цивільного населення

Масштаб евакуації людей під час війни можна було побачити у перші місяці повномасштабного вторгнення, коли мільйони українців їхали на захід країни або взагалі за кордон, шукаючи порятунку від війни. Тоді держава забезпечила базові можливості для виїзду, а пошуком даху над головою здебільшого займалися громади та небайдужі мешканці, які приймали та допомагали втікачам від війни.

Після стабілізації лінії фронту ситуація не сильно змінилася. Тисячі українців залишаються у районах бойових дій. Через це є величезні ризики поранення та загибелі цивільного населення і, зокрема, дітей.

Лише у серпні 2022 року Уряд «помітив» проблему та ухвалив рішення щодо вдосконалення процедури евакуації населення. Відповідно до нього батьки дітей та особи, що їх замінюють у разі проведення обов'язкової евакуації зобов'язані прибути з дітьми на збірні пункти евакуації за місцем проживання.

Але механізм обов'язкової евакуації виявився неефективним і вже у березні цього року урядовцям довелося вносити нові

зміни. Вони дозволили проводити примусову евакуацію дітей із зон бойових дій. Дитину мають евакуювати разом хоча б одним із батьків, або особою, яка їх замінє. Відмова від евакуації не допускається.

В цій же Постанові затверджується зразок заяви про відмову від евакуації дитини. Рішення про проведення примусової евакуації дітей приймають обласні військові адміністрації за погодженням із військовим командуванням та Координаційним штабом із проведення обов'язкової евакуації населення. До прикладу, з села Оріхів Запорізької області вдалося евакуювати всіх дітей.

Це рішення уряду дозволяє мінімізувати ризики життю та здоров'ю дітей через бойові дії. Але воно половинчате. По-перше, у постанові не передбачено жодних механізмів контролю органів опіки та піклування за тим, щоб батьки не повернулись у зону бойових дій разом із дітьми. Як і немає відповідальності за таке повернення батьків із дітьми у зону бойових дій. По-друге, Уряд жодним чином не вирішує найважливішої проблеми – де ці діти разом із батьками або особами, які їх супроводжують, будуть поселені та хто оплатить їх харчування та проживання.

Через запізніле рішення сотні, якщо не тисячі дітей депортовані в росію або переміщені в межах тимчасово окупованої території України. А на лінії фронту батьки відмовляються від евакуації з Бахмуту чи Авдіївки.

Часто така позиція батьків має страшні наслідки. 16 квітня сім'ю з малолітньою дитиною з Бахмута вивезли найманці ПВК Вагнер. А 10 березня у фронтовій Авдіївці загинула 5-місячна дитина.

Ще з початку російської агресії у 2014 році було зрозуміло, що є ризик повномасштабного вторгнення. Однак жоден із українських урядів за останні 9 років не подумав про механізми евакуації цивільного населення із зон бойових дій, зокрема дітей. Подібні рішення повинні ухвалювати заздалегідь, а не готувати їх у відповідь на проблему. Це дозволило б мінімізувати жертви серед цивільного населення, а тим більше серед дітей.

Ставлення до поранених військових

Ще одним прикладом того, як влада не реагує вчасно на виклики є ситуація із військово-лікарськими комісіями. В соціальних мережах можна прочитати сотні повідомлень від військовослужбовців про проблеми з проходженням ВЛК. Завантаженість комісій при територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки настільки велика, що військові змушені годинами стояти в чергах.

Проходження ВЛК є обов'язковим під час проведення військово-лікарської експертизи, а також під час встановлення придатності до військової служби, причинного зв'язку отриманих захворювань, поранень і травм із військової службою та для реабілітації.

Народні обранці тільки через рік після початку повномасштабного вторгнення почали розглядати законопроект, який частково вирішує проблему. Він надає можливість створювати військово-лікарські комісії при державних та комунальних закладах охорони здоров'я, а також в лікарнях правоохоронних органів.

Ухвалення цього проєкту покращить доступ військовослужбовців та правоохоронців до військово-лікарських комісій та спростить отримання висновків ВЛК. А разом з тим, зменшить завантаженість самих комісій при територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки.

Крім проходження ВЛК є ще забюрократизований механізм направлення медичних документів до військової частини закладами охорони здоров'я. Зараз військові змушені самостійно заносити або пересилати медичні документи в межах одного міста або й по цілій країні. Це створює абсолютно невиправдані складнощі для людей, у яких здебільшого серйозні проблеми із здоров'ям.

Законодавці лише у квітні цього року народні ухвалили потрібний законопроект. Він має спростити порядок видачі довідок про обставини травми, направлення медичних документів військовослужбовців до військових частин та порядок направлення у відпустку на лікування у зв'язку з хворобою. Передбачена можливість направлення документів до військової частини закладом охорони здоров'я

або центром комплектування та соціалізації. На жаль, порядок переміщення довідок між органами не достатньо чіткий: не зрозуміло, коли довідка має направлятися у військову частину, а коли – у територіальний центр комплектування та соціальної підтримки.

Така ситуація з ВЛК склалася через неготовність системи до повномасштабного вторгнення і того, що сотні тисяч людей будуть проходити військово-лікарські комісії. Бюрократичні процедури, які досі існують, були впроваджені ще за часів радянського союзу. І це виглядає дивно, коли Україна є одним із світових лідерів діджиталізації і паралельно із цим військові стоять у довжелезних чергах, щоб отримати довідку. Запровадження електронного документообігу однозначно вирішить частину проблем.

За Конституцією Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Не має виникати питань, чому для того, щоб проводити ефективну евакуацію знадобилося більше, ніж рік із початку широкомасштабного вторгнення. Або чому ті, хто жертвує своїм життям і здоров'ям на фронті мусять вистоювати довжелезні черги, щоб пройти військово-лікарські комісії. А для цього владі слід навчитися не просто реагувати на проблеми, але й прогнозувати їх і працювати на випередження (https://censor.net/ua/blogs/3417676/zapznl_rshennya_vladi_chomu_uryadu_ta_parlamentu_varto_pochati_dumati_strategchno). – 2023. – 11.05).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Ярослав Юрчишин, народний депутат Верховної Ради ІХ скликання

Судова реформа: ми йдемо не туди

Наразі триває реформування Конституційного суду України (далі – КСУ), яке є критично важливим з огляду як на внутрішні, так і на зовнішні складові політики. Згідно з Конституцією, Президент, Верховна Рада та

з'їзд суддів призначають по шість суддів до КСУ.

Раніше кандидати проходили відбір у кілька етапів, проте кожен із трьох суб'єктів призначення проводив цей відбір у зручний для себе спосіб. Відтак, всі три органи мали би надати перевагу більш фаховим та морально ціннішим особам, але насправді призначали більш лояльних до себе людей. На жаль.

Чому це критично важливо?

КСУ є механізмом стримування – він змушує державний апарат працювати за єдиними правилами – Конституцією. Саме цей орган можна вважати таким, що не дасть главі держави або іншим учасникам державотворчих процесів перетнути межу власних повноважень. Це критично важливий орган, який дозволяє демократичній країні залишатися такою навіть за умов абсолютного панування однієї політичної партії у владних структурах.

Що буває, коли КСУ працює некоректно чи не працює взагалі, ми вже побачили. Президенти України Петро Порошенко та Володимир Зеленський зіткнулися з судьями часів Януковича – ставлениками ще режиму «регіоналів» Тупицьким та Касмініним. Відтак, призначений Януковичем ще в 2013 році, ексголова суду Тупицький, наприклад, відверто блокував антикорупційні реформування у 2020 році. А ще в історії цього персонажа були «плівки Мельниченка», розслідування «Схем» про афери та корупцію 2018 року та конституційна криза вже за каденції Зеленського.

Якщо не хочемо знову отримати тупицьких у КСУ – мусимо встановити необхідні для цього запобіжники. Адже суддів до цього органу обирають на 9 років.

Реформа КСУ і війна

Повномасштабне вторгнення дещо змінило процеси судової реформи та дообрання кандидатів до КСУ. 28 лютого Володимир Зеленський підписав заявку на членство України в ЄС. Європейська комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата в ЄС за умови, що надалі в країні проведуть низку важливих реформ. Реформа Конституційного суду України є однією з семи вимог до України на шляху до вступу в ЄС, зокрема, ухвалення та

впровадження законодавства про процедуру добору суддів КСУ.

У грудні минулого року парламент ухвалив проєкт закону, який передбачає, що відбір кандидатур на посаду до КСУ здійснюється на конкурсних засадах. Також законом передбачається створення Дорадчої групи експертів (ДГЕ). Її ціль – сприяння суб'єктам призначення суддів Конституційного суду в оцінюванні моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді. До складу групи експертів мають увійти шестеро осіб: троє за квотою Президента, ВР та з'їзду суддів та ще три – від міжнародних партнерів.

Але проблема в тому, що ухвалений закон не розв'язав проблему політизованості суддів, а тільки поглибив її. Венеційська комісія дала невтішні висновки, заявивши, що ситуація потребуватиме вирішення у випадках, коли голоси розділяться 3 на 3 і ДГЕ не зможе ухвалити рішення. Тому кількість членів ДГЕ має бути збільшена до 7, при чому сьомий член має бути також за квотою міжнародних партнерів.

Окрім цього, рішення ДГЕ мають мати обов'язковий характер для суб'єктів призначення суддів як в частині оцінювання доброчесності, так і професійності кандидатів. Лише такий підхід забезпечить якісний склад Конституційного Суду. А дорадча група не сформована досі. Ба більше, «Венеційка» не делегує свого фахівця через те, що її головних рекомендацій так і не дослухалися.

Склад КСУ може стати ручним для влади

Наразі ситуація із призначенням суддів до КСУ тільки погіршується. Зареєстрований у квітні законпроєкт 9225 покликаний іще більше політизувати процедуру відбору суддів КСУ. Як то кажуть, слідкуйте за руками: ідеться про підвищення вимог для кворуму та кількості голосів, яка дозволяє кандидату бути рекомендованим у КСУ. Відтак, для рекомендації кандидату потрібно буде мати не 4 схвальних голоси, а 5.

Тобто, припустимо, що 3 міжнародних експертів схвалюють ту чи іншу кандидатуру. І раніше вистачало ще одного голосу (від

представника Президента, ВР або Ради суддів) заради її остаточного затвердження. Тепер же за умов погодження від міжнародників потрібно ще мінімум два голоси «за» від зацікавлених внутрішніх сторін.

За таких умов ми маємо високі ризики призначення політично залежних суддів КСУ. У КСУ наразі вакантні п'ять посад суддів (три за квотою ВРУ і дві за квотою З'їзду суддів України), тож є ризик формування політично залежного від влади критично важливого для країни суду.

Можемо отримати кризову ситуацію в державі, коли замість розвитку правової думки та розуміння Конституції, будуть захищатися інтереси провладної політичної сили. Саме тому важливо запровадити справжню прозору конкурсну процедуру призначення суддів КСУ, яка би гарантувала призначення до КСУ лише незалежних кандидатів з високими моральними якостями, значним досвідом та визнаним рівнем компетентності (https://censor.net/ua/blogs/3417925/sudova_reforma_mi_yidemo_netudi). – 2023. – 12.05).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олена Комар, ЛОР-лікар, волонтер

“Три дні на все” – скільки часу потрібно військовим, щоб відновитися

Служити не можна відпочити. На дев'ятому році війни та більше року повномасштабного вторгнення дилема де поміж цих слів поставити крапку стає дедалі актуальніше. Відпочивати необхідно кожному хто служить. Як лікар додаю, що військовим потрібні паузи для реабілітації як фізичного так і ментального здоров'я. Водночас, є розуміння, що війна у розпалі, тож армія має залишатися професійною та сильною, а забезпечити тривалу відпустку військовим не завжди є можливість.

Три типи відпусток для військових

Під час воєнного стану військовослужбовці мають право на три типи відпусток:

частина щорічної основної відпустки тривалістю до 10 днів;

з інших поважних обставин; відпустка за сімейними обставинами (одруження, смерть близького члена сім'ї) та вагітним військовослужбовцям для народження дитини і по догляду за дитиною.

Кожна із зазначених відпусток (крім відпустки для народження дитини) може бути надана тривалістю не більше ніж 10 календарних днів.

Шанси у військових на повноцінне лікування

Іноді військові самостійно, за свій рахунок хочуть зробити ті чи інші обстеження, пролікуватися і знову повернутися на фронт, але за десять днів планової відпустки це зробити неможливо. Моєму другові – військовому, який служить в ЗСУ з кінця березня 2022 року, а останні чотири місяці – на передовій в околицях Бахмуту, першого травня дали можливість відпочити десять днів... І коли він звернувся до мене з проханням допомогти в організації консультацій з деякими лікарями, бо з'явилися певні скарги на здоров'я, я зрозуміла, що за 10 днів неможливо пройти необхідні обстеження, не кажучи вже про повноцінне, або хоча б мінімальне, лікування.

На жаль, кількість випадків, коли на передову потрапляють особи, які через стан здоров'я не мають можливості ефективно виконувати бойові завдання, досить велика. А про психоемоційний стан військового, який їде виконувати бойові завдання, і говорити не доводиться.

Якщо ще кілька місяців тому до мене, як до лікарки та волонтерки зверталися з проханнями дістати аптечки, швидкі допомоги чи позашляховики, то зараз все частіше лунають запити типу: “У мене чоловік (брат, друг) вже рік воює, хоче воювати і далі, але спина болить так, що вже місяць разом з одяганням бронежилета щодня приймає максимальні дози знеболення, а на лікування чи у відпустку його не відпускають, бо “не бачать підстав”.

Спілкуючись з військовими, які нещодавно повернулися на ротацію “з нуля”, неодноразово чула від них про те, що наявність на передовій хворих, непридатних (в тому числі –

психологічно) для виконання бойових завдань людей дуже заважає та створює додаткові труднощі для виконання завдань. До прикладу історія з останньої зустрічі: “Чоловік призваний влітку 2022 року. Коли він йшов у воєнкомат, не думав про те, що в нього цукровий діабет 2 типу, артеріальна гіпертензія, вага тіла – трьохзначне число. Він йшов захищати свою Батьківщину, але, потрапивши перший раз під обстріл, одержав гіпертонічний криз (швидке і значне підвищення артеріального тиску порівняно зі звичайним його рівнем для цієї людини). Самостійно з бліндажа вибратися не міг, рятували побратими, які втрачали дорогоцінні хвилини, щоб його дістати звідти, адже вага понад 100 кг... Він зрозумів, що переоцінив свої сили, але ВЛК вирішила інакше – чоловік далі воює не в тилу”.

Шанси отримати відпустку після лікування

Коли військовий потрапляє на лікування, його перебування у лікарні та у відпустці за станом здоров'я не повинно перевищувати чотирьох місяців поспіль, якщо законодавством не передбачено триваліші строки лікування (важке поранення, втрата кінцівок і ін.). Після лікування військовослужбовець повинен пройти огляд ВЛК (військово-лікарської комісії). Комісія дає висновок про придатність військовослужбовця до подальшої служби. У цьому висновку є дуже важливий пункт: «потребує відпустки за станом здоров'я на 30 календарних днів».

Але є безліч підводних каменів, які дуже часто працюють не на користь військових. Наприклад, якщо військовий мав кульове або осколкове поранення, яке не зачепило кістку чи життєво важливі органи, ці 30 днів після лікування не дають. Також у висновку ВЛК щодо відпустки може бути зазначено «надати», тоді медична частина військової частини надає відпустку. Але ВЛК може також написати «рекомендуємо надати» – тоді, швидше за все, медична частина не надасть ці 30 днів відпустки після лікування. Отже, навіть якщо військовий відчуває себе ще не повністю здоровим, шанси отримати ці 30 днів – мінімальні. Бо зовні він виглядає здоровим, а насправді це не так.

Чи є можливість розірвати це замкнуте коло? Звісно, під час війни за короткий термін змінити законодавство важко. Але зараз з'явився шанс – військовим можуть збільшити відпустки до 40 днів, а строковикам до 20 днів. Відповідний законопроект № 9205 (Проект Закону про внесення змін до пункту 18 статті 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо надання відпусток військовослужбовцям під час дії воєнного стану) зареєстровано у Верховній Раді. Якщо поправки будуть прийняті це дасть можливість збільшити відпустки військовослужбовцям, що в свою чергу сприятиме кращому фізичному та психологічному відновленню бійців. Попри це питання реформування діяльності ВЛК залишається критичним (https://censor.net/ua/blogs/3417974/try_dni_na_vse_skilky_chasu_potribno_viyiskovym_schob_vidnovytysya). – 2023. – 12.05).

Блог на сайті «Освіта»

Про автора: Олег Охредько, експерт, аналітик Центру громадянської освіти «Альменда»

О. Охредько: вступна кампанія для мешканців ТОТ та Криму

Невдовзі розпочнеться чергова, десята вступна кампанія, яка проходить в умовах війни. З самого початку окупації півострова Крим постало питання щодо вступу до українських закладів дітей з тимчасово окупованого Криму. Адже учні та учениці, які проживали та навчалися в школах тимчасово окупованого Криму, вже знаходилися в російському освітньому просторі.

У результаті багатьох перипетій у 2016 році з'явився механізм вступу за спрощеною системою. Він мав свої переваги та недоліки, але завдяки цій системі до українських закладів вищої освіти за роки війни вступили сотні дітей з тимчасово окупованого Криму та тисячі – з тимчасово окупованих Донецької та Луганської областей й так званої «сірої» зони.

Спрощена система вступу до українських закладів вищої освіти передбачає вступ через Освітні центри «Крим – Україна» або «Донбас – Україна». З початку запровадження цієї системи у 2016 році було всього 12 закладів вищої освіти, на базі яких вони діяли. На сьогодні Освітні центри діють у 166 закладах вищої освіти.

Якщо дуже коротко, то вступ через Освітні центри передбачає складання 3 іспитів – української мови, історії України та профільного іспиту.

Разом зі спрощеною системою кримчани йдуть і звичайним шляхом через екстернат.

Всі роки війни існувало безліч проблем, з якими стикалися вступники з тимчасово окупованих територій, а повномасштабне вторгнення ще більше ускладнило ситуацію. Проте, не зважаючи на війну, діти з тимчасово окупованого Криму продовжують вступати до українських закладів вищої освіти, долаючи перешкоди.

У 2023 році вступна кампанія відбудеться, незважаючи на військові дії, але для дітей з тимчасово окупованого Криму існують серйозні проблеми:

Нормативно-правові

Вступну кампанію 2023 року регламентує Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2023 році (наказ Міністерства освіти і науки України від 15 березня 2023 року № 276). А особливості вступу для дітей з тимчасово окупованих територій прописує інший: Порядок прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій російською федерацією території України (наказ Міністерства освіти і науки України від 01.03.2021 № 271 зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 726 від 10.08.2022).

Проте ці документи не зовсім корелюються, наприклад, у питанні дат, адже наказ № 271 враховував ситуацію у минулому році. Непорозуміння та відсутність роз'яснень зі сторони Міністерства освіти і науки України призвели до того, що на час написання матеріалу

в більшості закладів вищої освіти та й на сайті МОН була відсутня необхідна інформація, яка стосується цього річної вступної кампанії.

Інформаційні

Це, мабуть, одна з основних проблем, яка існує з початку війни. Держава так і не змогла налагодити канали для інформування мешканців тимчасово окупованого Криму. Найчастіше інформаційні кампанії щодо вступної кампанії проводили громадські організації.

Повномасштабне вторгнення ще більше погіршило ситуацію. Існуючі канали (соцмережі, візуальна інформація на КПП та інше) стали недоступні. А Міністерство освіти і науки України не проявляє активності в інформаційному полі.

Для прикладу, на сайті МОН на сторінці «Інформація для осіб з ТОТ та ВПО» матеріали щодо вступної кампанії відносяться до 2022 року. Те ж стосується переліку Освітніх центрів. На інфографіках минулого року відсутня інформація щодо можливості вступу для осіб з ТОТ через дистанційну форму. І таких прикладів багато.

Зазвичай сайти закладів вищої освіти мають схожу інформацію. Громадським організаціям складно проводити інформаційну кампанію, адже відповіді на багато питань знайти неможливо. Окрім того, Гаряча лінія з питань освіти для мешканців тимчасово окупованих територій 0 (800) 50-44-25 теж не має відповіді по багатьох напрямках.

Логістичний

Основна перепона для вступу дітей з тимчасово окупованого Криму та інших окупованих територій – це транспортна. Як практично фізично добратися до закладу вищої освіти.

Зараз подати документи для вступу до українських закладів освіти дітям з ТОТ і навіть скласти іспити за спрощеною системою можна у дистанційному форматі (але це мало кому відомо через відсутність інформації).

Також навчатися можна в дистанційному форматі (що й відбувається в більшості закладів, особливо тих, які повинні були виїхати). Проте, відповідно до чинного Порядку прийому

на навчання для здобуття вищої освіти в 2023 році необхідно особисто подати документи впродовж трьох місяців після зарахування.

Сьогодні для дітей з тимчасово окупованого Криму залишилось два шляхи, щоб потрапити в Україну – через Грузію або через країни Балтії або Скандинавію. А це викликає дуже великі проблеми, як логістичного, так і фінансового та безпекового характеру.

Економічні

Сукупність вищевказаних проблем, зрозуміло, має базу, а саме фінансову. Адже для того щоб навчатися в Україні необхідно мати солідну фінансову підтримку.

Безпекові

Російсько-українська війна поставила питання безпеки на перше місце. І це питання поставало з кожним роком все гостріше і гостріше. Якщо спочатку навчання дитини в українських вищих навчальних закладах викликало певний тиск на дітей та їх батьків, то з часом це стало приводом до репресій. А після початку повномасштабного вторгнення питання вступу можливо розглядати в сфері виживання і загрозах життю.

Отже, освітні центри «Крим Україна» повинні розпочати роботу з початку червня 2023 року, а відповідей на багато питань немає. А відповіді та рішення потрібні вже не сьогодні, а вони були потрібні вчора і навіть позавчора.

Рекомендації для покращання ситуації щодо вступу дітей з тимчасово окупованих територій:

Створення підрозділу, який би займався питаннями освіти для ТОТ, у тому числі й з питань вступу.

Створення Фонду, який би опікувався питаннями логістичних та фінансових можливостей вступу для дітей з ТОТ.

Корекція нормативно-правових документів щодо питань вступу та навчання дітей з ТОТ.

Чітка інформаційна компанія щодо вступу дітей з ТОТ.

Зміна системи вступу через вдосконалення порядку вступу і відокремлення отримання документів про повну загальну середню освіту від вступу до закладів вищої освіти (<https://osvita.ua/blogs/89097/>). – 2023. – 12.05).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 9 (251) 2023**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
А. Бергелська, Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:
Н. Крапіва

Підп. до друку 22.05.2023
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,92.
Наклад 21 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net